

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Sanderi Angli Doct. Theol. De Origine Ac
Progressu Schismatis Anglicani Libri Tres ...**

Sander, Nicholas

Coloniæ Agrippinæ, 1610

Liber secundus. De progressu eiusdem Schismatis, & hæresis Zuinglianæ
inchoatione per Edouardú sextum Henrici filium; itemque de restitutione
Catholicæ religionis ac regni reconciliatione per Mariam ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-64680](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-64680)

DE SCHISMATE
ANGLICANO:

PER EDOVARDI REGIS
Sexti Tutores in hæresim Zuing-
lianam commutato;

AC DE EODEM PER MA-
riam Reginam deinceps sublato:

LIBER SECVNDVS.

P R A E F A T I O.

D Oſtquam Deus vidit, non-
nullos Anglos in eam cogi- *Dei iudicia*
tationem incumbere, vt vi- *in Anglica-*
ſibilem Eccleſiæ governa- *nos hereti-*
tionem à Petri ſucceſſore, *cos.*
cui eam Dominus commē-
dauerat ablatam, ſæculi
Principibus tradituri eſſet,
clementiſſimè prouidit, vt nec alteri priùs
quàm Henrico, non minùs Lutheranorum &
Zuinglianorum, quàm Catholicorum perfe-
cutori, nouus hic Anglicanæ Eccleſiæ prima-
tus obueniret; nec huic ipſi alia quàm turpiſ-
ſima

*Primum ca-
put Ecclesia
Anglicana.*

fima & planè detestabili occasione contingeret. Neque enim Deus permisit, vt Henricus alia ratione aut via caput Ecclesie Anglicane fieret (vt iam demonstratum est) quàm si prius sanctissimam vxorem suam Catharinam repudiaret, Annamque Bolenam in primo & primo quàm primo gradu affinem, vel filiam propriam, viuentis Catharinæ loco duceret.

*Secundū ca-
put Ecclesia
Anglicana.*

Porro cum post tanta Henrici flagitia, Schismatici Angli eundem Ecclesie Primatum huc etiam seculi Regibus deberi contendere iterum benignus Dominus malitiam illorum rerum ipsarum vi & pondere cohibentem benignissimè prouidit; ne alius Rex cui neque institutis iste Primatus secunda vice deesse posset, Anglis obtingeret, quàm puer; qui se ipsum quidem, per naturam legis diuine aut humanas, nedum tot presbyteros & Episcopos, quibus tamen in ijs quæ Dei sunt, etiam summo gradu præficietur, nouerat gubernare.

*Tertium ca-
put Ecclesia
Anglicana.*

At cum ne sic quidem Anglicani protestantem errorem suum corrigerent, Deus in sua bonitate progrediens, tertio prouidit; ne alius puero succederet, qui summum Caput Ecclesie Anglicanæ dici posset, quàm foemina; quæ neque in Ecclesia cum autoribus loqui potest, nedum Ecclesie summam Gubernatricem debere, iam ante ex Pauli Apostoli verbis dixerant. Illi autem nec ista quidem Dei misericordia emendati, secundum duritiam suam & impœnitens cor, thesaurizant sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei.

Quis nunc aut Dei sapientiam & bonitatem

fatis admiretur? aut hominum insipientiam & malitiam satis deploret? Qua enim ratione Deus bonitatem & sapientiam suam magis magisque commēdat, dum Anglicanis Protestantibus nullam peccandi occasionem nisi primo turpissimam; deinde turpissima turpiorem; ac demum supra quā dici potest execrabilem relinquit: eadē ipsa ratione Protestantes magis magisque in malo progredientes, gradatim suas iniquitates complent. Primū enim à Petri successore ad Neronis ventum est successorem, à Pontifice ad Regem, à presbytero ad laicum, à pastore ad tyrannum. Deinde inter laicos vētum est à viro ad puerū, de cuius actis nunc mihi dicendum erit; à puero autem venietur ad foeminam, de qua libro tertio nonnulla dicentur.

*Dei bonitas
& Anglorū
cacitas.*

Vt autem superiori libro non obscura neque pauca diuinæ vltionis argumenta, in primos huius schismatis inchoandi autores ac fautores vidimus: ita multò magis hoc ipso, quem nūc ingredimur, libro, manifestissimā mirabilemque Dei vindictam in eos omnes perspiciemus, qui ad id ipsum schisma perpetuandum ac augendum; aut ad hæresim introducendam, operam aut autoritatem suam vltimo modo adhibuerunt.

DE EDWARDS Regno:

P A R S P R I M A.

Vamprimùm ac ijs qui rem
potiebantur, visum est, Henric
oçtaui mortem (aliquot diebus
occultatam) diuulgare statim
douardus Henrici ex Iana So-
mera filius, nonum ætatis annum agens, Re-
Angliæ & Hybernix pronuntiatur; nec
solum, sed etiam qui sub tutoribus instar
adhuc egit: & capite alio egebat, sit Summus
Ecclesiæ Anglicanæ & Hybernix in ter-
Caput, proximè secundum Christum ipsu-
perindè quasi Christus, qui per Prophet-
suum, Væ illi terræ denūtiavit, cuius Rex pu-
esset, tamen dilectam Ecclesiam & sponsam
suam puero, ac pænè infanti regendam & re-
derandam, idque in summo gradu, commisit.
Sed ita Deo placuit rebus ipsis patefacere,
quàm iniustè Henricus oçtauus eum sibi tri-
lum primus mortalium arrogasset; quem ab-
surdissimè à seipso susceptum, multò absur-
dus ad hæredem suum impuberem transmis-
rus esset.

Post Regis autem noui declarationem, cum
nihil prius putaretur faciendum, quàm vt ve-
tima nuper defuncti Regis voluntas excute-
ni mandaretur; admirabili iustitia Dei factu-
est, ne quid prius fieret quàm vt eadè totum
eius testamentum irritum planè redderetur.

Galat. 4.

Ephes. 4.

Ephes. 5.

Anno 1546.

Qui enim tam infinitas (vt iam diximus) aliorum voluntates, etiam pietatis causa nitentes, euerfis Monasterijs, Ecclesijs, Altaribus, quæ illi ad inuocandum Dei nomen sanctè erexerāt, impiè violasset; quomodò pateretur Deus, vt eius vltima voluntas vel ad vnus horæ momentum, etiam ab ijs quibus maximè fidebat, obseruaretur? Constituerat Henricus impuberi filio suo iam nonum ætatis annum agenti, sexdecim gubernatores æquali potestate, vt si vnus quispiam ex Optimatibus regnū inuadere, aut filio iniuriam facere conaretur, non deessent, qui teneram eius ætatem propugnarent. Ex his tutoribus cum nō pauci essent Catholici, eamque ob causam, ad Ecclesiæ Catholicæ vnitatem, totius regni statum reuocare cuperent; præsertim quod ea etiam mente Henricum & aliās, & maximè iam moriturum fuisse cognouerant, alij ex eodem numero, scientes multò plus præsentis commodi & lucri per Ecclesiarum direptionem, quam per rerum ablatarum restitutionem acquiri posse; non solum ab ea sententia dissenserunt, verum etiam vltèriùs in schismate progrediendum iudicarūt.

Ecce igitur Edouardus Seimerus, Ianæ quōdam Reginæ frater, Edouardi Regis auunculus, tunc Hertfordiæ Comes, sed paulò pōst à seipso factus Somerseti Dux; neglecto Henrici testamento, cum Zuinglianus esset, alijs cohortantibus, alijs conuiuentibus, alijs ne contradicere auderent metu perterritis, & pænè solo Thoma Vrislæo viro Catholico, quem Henricus summum regni Cancellarium moriens reliquerat, palàm se opponente; seipsum

Henrici testamentum violatur.

Tutorum dissensio.

Edouardus Seimerus protector.

*Jerem. 25.
Ioan. 10.*

*Honores di-
stributi pro-
rectori ac
amicis ha-
reticis.*

creavit solum & vnicum Regis tutorem, reg-
niq̄ue protectorem. Nec dubitari poterat, quod
hic vir à nullo missus, verum à se ipso veniens
officio suo egregiè, scilicet, functurus esset.
Statim verò atque summam dignitatem ad-
eptus est, augere voluit hæreticorum ac fa-
suentium potentiam; itaque Regi puero au-
tor fuit, vt ad tertium Calendas Martias; de-
biduò antequam ipsi Regi diadema imponeretur,
nouorum honorum accessio tam Protectori
quàm amicis, Regis nomine fieret: factus
ergo Protector Somerseti Dux; Parrus verò
Essexiæ Comes, qui Catharinæ ab Henrico
licetæ frater erat Marchio Northantoniæ de-
claratur; Ioannes Dudlæus Liffensis Baro, Vu-
uici Comes constituitur, Thomas Seimer
Protectoris frater, Sudliæ fit Baro & supremæ
Classis præfectus; Richardus Riccius ac Ed-
mundus Scheffeldus equites aurati, renun-
tantur Barones; hæretici omnes, præter vnum
Dudlæum, qui nihilominus hoc tempore
hæresi quàm Protectoris voluntati studiose
mè seruebat; ea tamen intentione, vt euentu
postea docuit, quò per gratiam ac auctoritatem
Protectoris euectus, Protectorem ipsum ac
amicos perderet. Thomam verò Vrislæum Cab-
cellarium; etsi, ne pro officij sui auctoritate
sisteret, Suthamtoniæ Comitem declararent
postea tamen & magistratu se abdicare cog-
gerunt, & ex senatu Regio tam illum quàm
Arundeliæ Comitem, quòd essent Catholici, e-
iecerunt; omnemque gubernandi auctoritatem
ad vnum Seimerum protectorem detulerunt.

Iste ergo nunc sub hoc Protectoris nouo & contra Henrici voluntatem, vsurpato titulo, omnium rerum potitus; & non modò Prorex, sed etiam Propapa Angliæ factus (quicquid enim vel Regis vel capitis Ecclesiæ appellatione continebatur, ad se hoc Protectoris titulo interpretatus est pertinere,) cunctaque tam ciuilia quàm Ecclesiastica administrans, uoluit Ecclesiasticos omnes, ad nulla potestatis aut iurisdictionis exercitia aliter accedere, quàm ex nouis & specialibus noui Regis, hoc est, suis mandatis adedò vt nullus, nec Episcopus nec Archiepiscopus, siue à Papa siue ab Hèrico antea creatus, ne sacros quidem ordines deinceps, sine Regis pueri noua ac peculiari licentia & commissione (adhuc enim vsque ad alium conuentum ordinum postea initum, ritu & ceremonijs antiquis licet in schismate, clerici ordinabantur) conferre potuerit. Cranmerus ergo ipse Archiepiscopus Cantuariensis (resmira) non aliter, quàm nouis Edouardi mandatis; ijsque non semper ac absolutè, sed pro beneplacito pueri, datis ac duraturis; potestatem suam exerceri cogitur. Ita enim ad istum Angliæ Primatem Rex literas scribit.

Edouardus Dei gratia, Angliæ, Franciæ & Hyberniæ Rex, supremum in terris Ecclesiæ Anglicanæ & Hybernicæ, tam in causis spiritualibus quàm temporalibus, Caput; Reuerendo Thoma Cantuariensi Archiepiscopo, salutem: &c. Quandoquidem omnis iuris dicendi authoritas, atque etiam iurisdictionis omnimoda, tam illa quæ Ecclesiastica dicitur, quàm secularis; à Regia potestate

*Auctoritas
protectoris
tā Ecclesiæ
stica quàm
ciuilis.*

*Forma re-
scripti Regij
ad Archie-
piscopum.*

potestate velut à supremo capite manat, & ad ordinandum igitur quoscunque intra Diocesim tuam Cantuariensem, & ad omnes etiam sacros & presbyteratus ordines promovendum, presentibus ad nostrum beneplacitum durat, & tibi damus potestatem.

*Protektoris
intentio.*

*Non omnia
deiecit Hen-
ricus.*

Hæc atq; huiusmodi cum protector Seimurus faceret, cumque Zuinglianæ sectæ addictus, non probaret quæ reliquerat Henricus, nihil antiquius habuit, quam ut degeneret illam & mutilam religionis formam ab Henrico præscriptam, multò adhuc magis pollueret & contaminaret. Henricus enim Monasteria quidem omnia deiecit, locupletissima Sacrorum Martyrum Mausolæa diripuit, nonnullas præterea Diuorum statuas & imagines quas Deus miraculis illustrasset, deturbauit, sed tamen in ciuitatibus, in oppidis, in collegijs, in pagis, Ecclesias infinitas à maioribus constructas, vbique fartas tectas præstitit, omniaque illis ornamenta, cruces, imagines, vestimenta salua & integra dimisit: Sacramenta etiam septem in honore semper habuit, denique hæreses pænè omnes, præter illam quæ Romani Pontificis Primatum & Monasticas religiones oppugnabat, cohibuit, & repressit.

Cæterum nouus hic Edouardi Protector & cætus ei adhærens, existimauit non esse satis populum Dei à cõmunionem & obedientiam Ecclesiæ ac Pontificis Romani sicut Henricus, distrahendum, nisi exemplo etiam Ieroboam nouos Deos; id est alios colendi & orandi ritus, aliam credendi legem; sacerdotes denique alios constitu-

constitueret, qui extra ordinem & morem Romanum creati, diligentissimè prouiderent, ne vnquam postea ad Apostolicæ sedis obediētiā redirent. Hoc ergo consilio primùm, per vniuersum Angliæ Regnum ventos cohibuit, ne flarent super terram, indicto videlicet Episcopis & pastoribus Ecclesiarum omnium silentio: vt cum nemo esset qui paruulis petentibus panem frangeret, deinceps Lutheranorum & Zuinglianorum, quibus solis concionari permissum est, mortifera venena tantò auidius à famelicis populis haurirentur.

Apoc. 7.

*Ablatum
Dei verbū.*

*Hæretici ex
antris pro-
deunt.*

Cranmerus.

Atque nunc tempus ac patrociniū opportunum ad rem suam benè factitandam nacti hæretici, vndique, qui antea se sententiamūe suam occultabant, in publicum prodeunt, & imprimis Thomas Cranmerus, quem ad illius infaufti diuortij sententiam ferendam, ex domo Annæ Bolenæ Archiepiscopum Cantuariensem ab Henrico creatum fuisse diximus. Hic vir hæctenus Henricianum, id est, illius Regis sectatorem in omnibus se præbens, ne latum quidem vnguem ab Henrici præscripto recedere ausus, sacrificio Missæ interfuit quotidie, stas etiam diebus id ipse solemniter obtulit; vnum illud molestissimè tamen semper ferens, quòd meretricem quandam suam non poterat palam vxoris loco liberè habere, quia id non laturum Henricum sciebat, sed partim domi eam occultare, partim cum foras prodiret, cista quadam ad id affabrè facta inclusam, secum vnà circumferre cogeretur. Iste ergo iam desijt esse Henricianus, & tam ex immatura Regis Edouardi ætate, quã ex protectoris

tectoris in sectas summa propensione, suæ
tim simul & libidini & hæresi habenas laxan-
das censuit, nam & scorto suo mox est publicus
pro vxore vsus, & Catechismum Edouardo de-
dicatum, falsæ impiæque doctrinæ plenum
lucem edidit.

*Hugo Lati-
merus.*

Eodem tempore ex publicis pulpitis ap-
ruit impurum os, Hugo quidam Latimerus
quem Hêricus prius propter suspicionem ho-
reseos, & comestam carnem in feria sexta Se-
primanæ Sanctæ, de Vigornienfi Episcopo
deturbarat: homo spiritu & sermone plane
Lucianico; qui iocis, salibus ac linguæ petu-
lantia (qua omnes illius temporis sectarios
facile superabat) vulgus imperitum multum
dementauerat, ac ita fascinoerat, vt passim
eum primum Anglorum Apostolum voca-
rint; tanquam is primus in patria sua, non Au-
gustinus à beato Gregorio missus, verum Eu-
gelium annunciaffet.

*Couerdallus
Hopperus.*

Aduoluerunt quoque ex Germania & He-
uetiæ varijs locis quo fugerant, velocissimè
vel Lutheranam vel Zuinglianam in Religio-
ne docti sententiam, Milo Couerdallus Biblio-
thecariorum sacrorum corruptor insignis, Ioannes
Hopperus, ac alij sceleratissimi apostatae per-
multi. Quibus omnibus, Archiepiscopus
Protector Regio nomine, concionandi; id est
(vt tum res erat) quiduis garriendi copiam fe-
cerunt; ipsorumque nonnullis, vbi vacabant
tum cætera beneficia ac dignitates Ecclesiasti-
cas, tum etiam Episcopatus donarunt. Tales
ergo nactus Protector impios consiliorum su-
orum socios ac ministros, omnem operam de-
dit

*Protectoris
studium in
corrumpen-
do Rege.*

dit; primùm vt dum Rex puer esset ac totus in
ipſius conſtitutus poteſtate, quàm poſſet ci-
tiſſimè, Catholicam fidem aboleret è ditio-
nibus ipſius vniuerſis; deinde vt Regia pueri-
tia hac hæreticorum doctrina ita planè imbu-
atur, vt ſui iuris poſtea factus, auunculi facta
non improbet, ſed perpetuò tueatur ac defen-
dat. Dantur ergò illi ad eam rem, præter cæte-
ros aulicos, commilitones ac colluſores, nobi-
les adoleſcentes, omnes planè infecti; præda-
gogi duo hæreſi in primis inſignes, Richardus
Coxus vxoratus ſacerdos, & Ioannes Checus
laicus; vterque Latinæ & Græcæ linguæ cog-
nitione ſatis apud ſuos nominatus, qui facilè v-
na cum prima Grammatices institutione, ſic
inſtillarūt vuerili Regis animo, Salfos de Deo,
Pontifice, Sacerdotibus, Eccleſia, ac omni Re-
ligione conceptus, vt breui plus quàm pro an-
nis, Religionem Catholicam exofam habuiſſe
dicatur.

*Paſagogi ac
ſocij.*

*Fœminæ
corruptrices*

Ad hoc etiam non parum opis attulerunt
Henrici duæ vxores, Anna Cliuenſis & Catha-
rina, quæ adhuc viuebāt, & quædam aliæ prin-
cipes fœminæ ac puellæ, hæreſi (vt in illo ſe-
xu ſæpè fit) deditiſſimæ; quæ ſæpè in aulam
ac ad Regis colloquium venientes, ſermoni-
bus ac moribus illecebroſis, cor adoleſcentis
ac aliorum inſipientium facilè peruerterunt.

*Matrimo-
nium tra-
ctatum in-
ter Mariam
Scotia & E-
douardum
Anglia Re-
ges.*

Dederunt etiam primo quoque tempore
omnem operam, Protector & cæteri Regis cõ-
ſiliarij, vt quod cœptum erat Henrici tempo-
ribus, de matrimonio inter Edouardum & Ma-
riam Scotorum Reginam tractari, & ſemel or-
dinum Scotiæ conſenſu promiſſum confectũ-
que

que

que videbatur, iam tandem vtriusque Reipublice comitijs certum ratumque haberetur: nam haec ad haereseos propagationem ac stabilitatem atque adeo ad imperij Anglicani securitatem summoperè pertinere videbatur. Sed cum ceteris, nuncijs, muneribus, pollicitationibus armis etiam ac quibuscunque poterant modis id tentassent, quod cupiebant Angli non consequuti, Partim enim in Scotia resisterent; qui foedus Gallicum acriter tuebantur, illud Anglicanae amicitiae praeferebant: partim etiam illi qui Scotiam patriam, ac patriam suam in Anglicani schismatis infelicitate sortium venire noluerunt; sicut nec Pontificem voluit, huius nuncius Patriarcha Venetus iam tempore Henrici octavi, id ne faceret, apud Scotos diligentissimè laboravit, ut ne per illam coniunctionem, Religio in Scotia eversio, Ecclesiarumque ac Monasteriorum demolitio sequeretur.

Vniuersitates corruppendi studium.

Sed ut res nostras prosequamur, haereticos qui rem Anglicanam eo tempore administrabant, proxima post Regis infectionem de Academia corruppendis cura erat, ut illis Religionis ac disciplinarum fontibus infectius cilius in vniuersam Rempublicam manaret, & in illa gente praeter ceteris multis referre solet in vtramque partem plurimum, quomodo vniuersitates sint affectae. Atque quaedam improba & nouitatis cupida ingenia, iam a te ex libris Lutheranorum è Germania delata, istud Venenum hauserat, sed quia Collegiorum ferè Rectores, homines in illa natione

one magni loci & authoritatis, ac professores omnium artium veteris disciplinæ ac fidei erant tenaciores, Gymnasia ipsa non ideò adhuc infecta extiterant, & agrè admodum doctiores quiq; ab auita religione initio diuellebantur, ut hic aduersarijs magno molimine & artificio opus fuerit.

In primis igitur Regia authoritate & nomine instituta est Vniuersitatum Collegiorumque omnium visitatio: in qua piorum Fundatorum sanctissima ad religionis studiorum ac disciplinæ obseruantiam facta decreta, visitatores isti abrogant; eorumque loco nouas leges ad sectam suam ac ad iuuenilem licentiam accommodatas condunt: Catholicis doctoribus & Ecclesiasticis, cathedras ac pulpita auferunt, eaque petulantis linguæ & blasphemioris iuuenibus distribuunt: Gymnasiorum moderatores varijs confictis calumnijs oneratos, vel apertè de fide Orthodoxa accusatos, muneribus suis priuant: pestilentissimos hæreticos, qui iuuentutem fide ac moribus corrumpant, eorum locis substituunt.

Vniuersitatum visitatio.

Doctrina scholastica explosa.

Libros omnes eorum magistrorum qui vi & ratione Theologiam cæterasque disciplinas tradiderunt, quia istorum solida doctrina & methodica institutione; hæreticorum populares fraudes non difficulter cerni & dispelli sciebant, è studiosorum manibus & ferè è bibliothecis excutiunt; Lombardi, Aquinatis, Scoti, cæterorumque doctissimorum scholasticorum nomina, de barbarie, scripturarum ignoratione, & varia deceptione traducunt, memoriamque quantum possunt damnant:

P

deni-

*Furta au-
torum scho-
lasticorum.*

denique ne quicquam ad summam & imple-
tem & stultitiam in hoc genere deesset, effe-
runt, ut petulantes iuvenes horum Scripto-
rum tanquam iam recenter mortuorum, inge-
tem conquistam struem, in ludicro specu-
culo per urbem in feretro circumferrent,
demum in foro cum cantibus luguribus cre-
cremarēt. Hoc appellabant funus seu exequi-
Scoti ac Scotistarum. Ergo pro solidē do-
tām Theologis quā Philosophis, imple-
runt primū Academiās, & postea urbes
us regni præcipuas, nouis oratoribus, sub-
adulescentulis Poetis & grammaticis; quo-
mœdijs, picturis, cantilenis, carminibus
sum delicatē, ac mimicē compositis, ad festi-
perditiones omnemque vitæ licentiam, in-
ritos homines pellicerent.

*Hæretici ex
alijs locis in
Angliam
venerunt.*

Sed quia viderunt hæretici multa me-
ingenia ex priori Catholica institutione
rentumque ac præceptorum (quos noui-
magistris, doctrina, grauitate, morum
honestate meritō præponebant) autoritas
in fide adhuc manere; ex Germania alijs
locis vicinis, homines ad fraudem magis
citatos, quā primū accersendos censuerunt.
Anglos enim solidioris doctrinæ ferē omnes
quod essent in Romanam fidem propensiores
exautorarūt, Euocant ergo ex Germania Ma-
tinum B V C B R V M, insignem hære-
cum & apostatam, & qui tunc Argentorati
exulabant, Petrum Martyrem, & Bernardinum
Ochinum Italos, aliosque huius farinae impu-
rissimos apostatas plurimos; quos partim
dini in synagogis, quas pro omnium nationum
secta

Bucerus.

*Martyr.
Ochinus.*

sectarijs Edouardi Regis Tutor ibidem aperuerat, collocant, vt dum quisque sua lingua quotidie cōcionareretur, nostri homines, & præsertim aulici, mercatores, ac onusta peccatis foeminae, (quod genus apud nos & vbiq̃ue locorum facillimè hac peste corripitur,) Gallicè in primis ac Italicæ linguæ suauitate & nouitate delectati, vnà cum sermonis delitijs, quas hæretici præ cæteris in dicendo & concionando consecantur, hæreseos ac curiositatis virus vel spontè vel incautè imbiberent: partim, & maximè in Academijs, ad liberalium artium linguarumq̃; non solum doctarum sed variarū nationum vulgariū professionem admiserunt, ne vlla fraus deesset aut diligentia ad iuuentutis deceptionem. Ampliora tamen stipendia ac præmia Bucero & Martyri vt hæreticorum antesignanis, ac vel ob id magis solide doctis, quòd in scholis Catholicorum ante defectionem non malè versari dicerentur assignarunt; quos propterea primarijs Theologiae cathedris, illum Cantabrigiæ, istum Oxonij præfecerunt; additis antiquis professorum honorarijs, præbendis Canonicalibus, alijsq̃ue commoditatibus permagnis. Atque isti exteri hæretici primùm, ac horum exemplo & doctrina alij non ita multò post, noui Gymnasiarchæ ac Canonici, replerunt castissimè prius instituta, ac instar monasteriorum exactissima disciplina administrata Collegia, vxoribus, ancillis, puellis, lapsis monialibus, alijsq̃ue impurissimis foeminis; quas vel ex Germania secum attulerant, vel in Anglia corruperant: quarum consuetudine

*Vxores ac
meritrices in
Collegia ad-
ducta.*

multum remollescentes & paulatim labefacti studioforum animi, ad hæresim capessendam aptiores reddebantur.

*Iuventus
cogitur ad
hæreticorū
conciones.*

*Varij iuue-
nitatem cor-
rumpendi
modi.*

Iam verò cum cæteri noui magistri, tum maximè isti, quos diximus Theologastri, conperunt tandem ex pulpitis & cathedris professione Theologicæ olim assignatis, suo more docere vel potius declamare, omnique adflectendum composito artificio uti. Ad quos, singuli non modò Theologiæ (ut olim) cathedrae dati, qui reliquas necessarias artes antè discerant: sed iuuenes ac adolescentuli, præsertim etiam omnium classium, qui Latinè loquentes intelligere potuerant accedere; eorum lectiones & conciones quotidie audire coacti. Quò enim quique minori erant ac doctrina, & iudicio imperitiores, eò è istorū fraudibus magis obnoxij. Istorum rudioribus animis, ac prurientibus cæteris auribus primùm ex difficilioribus scripturæ locis varijsque de præscientia, prædestinatione, reprobatione æterna, rerumque æternituum necessitate impijs tractationibus, infulserunt incredibilem curiositatem, & de rebus summis cõtendendi libidinē. Alijs ex locis prætextu asserendæ Christianæ libertatis, omnia illa quæ ad licentiam vitæ ac morum inducenda facere videbantur, diligenter proponebant: ut inde Confessionem, Pœnitentias, orationum ac ieiuniorum obseruationes, omnes Ecclesiæ ac superiorum præceptiones contentendas iunioribus non ægrè persuaserint. Et alijs demùm scripturis, quæ apud eos quorum sensus non fuerunt in rebus diuinis exercitati

vide

videbantur facere pro sectarijs; vt de sacramēti duplici specie, de officio precum in lingua vulgari, ac similibus; ita fidem Maiorum nostrorum in iisdem tractandis eleuarunt, suam sinceritatem commandarunt, animosque suorum præoccuparunt: vt exinde, in quibuslibet controuersis locis, maximisque mysterijs explicandis, etiam vbi sacri contactus verba, circumstantiæ, omnisque antiquitas apertè sonent pro Catholicis, lubenter istorum falsissimis ineptissimisque commentarijs omninò acquiescant; atque ita tandem discipulos suos condocerunt, vt quaslibet de Deo, de sanctis, de Sacramentis, de Sacrificio, impias opiniones facillè hauserint.

Atque de Patribus, antiquis Ecclesiæ doctoribus, vel singulis, vel in Concilio collectis, ita apud suos differebant: eos fuisse homines (ac si Protestantes nihil humani haberent) & non modo errare potuisse; sed in multis) quod vndique ex singulorum scriptis incommodè aut malè intellectis sententijs fraudulenter congestis, demonstrare nitentur) turpiter hallucinatos fuisse. Et Augustinum quidem ex præcipuis vnum, etiam errata sua confessum esse, & peculiari libro multa retractasse; sæpeque itè admonuisse omnes ne sibi aliter quisquam crederet, quàm videret id esse scripturis consentaneum quod affirmaret.

*Iudicium
de Patribus.*

Ac mox captiosa Apostrophe compellantes auditores, sciscitabantur; vtrum æquius esse putarent Scripturis sacris, quæ errare non possent credere; an Doctoribus, hominibus scilicet qui falli possunt & fallere: se enim id

*Fraudes per
riculosa.*

P 3 tantum

tantum requirere dicebant, ut omnes Deo potius cedant, quam hominibus.

Hac fraude, imperiti permulti decepti, non aduerterunt antithesin seu collationem, non faciendam esse inter Scripturam & Patres: nec in eo versari quæstionem; vtrum magis Deo an hominibus, Scripturis vel Doctorum libri sit tribuendum: sed illud potius, vtrum quod Scripturarum intelligentiam & expositionem istis paucis, indoctis, novis; turbulētis ac sceleratis trāsugis, securiùs; quam illis antiquissimis, sanctissimis, ac doctissimis Patribus vel singulis, vel simul omnibus credendum sit.

Adolescentium decipio.

Hoc miseri adolescentes tùm non obliuantes, suis magistris, ac si non aliud quam Deo eloquia funderent, sine exceptione obtemporabant; Doctoribus autem ac Concilijs, non aliter, nisi quatenus sacris literis consentaneum dicerent. Cuius rei vel se ipsi, vel suos præceptores faciebant iudices.

De Ecclesia & Ecclesiasticis.

De Ecclesia, Episcopis, Presbyteris, ac Pastoribus, quia multos horum nomine & autoritate, in auita fide retinere cernerent, admonebant; illam foeminam esse, & debere obedire viro suo; id est Christo in sacris scripturis loquenti: istos, non debere eleuare se super populum Dei, cum omnis multitudo sanctorum sit, & ad clerum partemque sacerdotalem non minus quam illi quos clericos & presbyteros vulgus vocat, pertineat: ita cum Chore schismatis autore, passim concinebant isti.

Biblia autem sacra, quæ illi omnem veritatem

tem complecti dicebant, ita data opera seu Latinè seu Anglicè versa & peruersa, legenda *Bibliorum corruptio.* proponerent, ut in eis, *Ecclesia Presbyteri, Sacramenti*, ac similibus vocabula, quorum vel venerandis nominibus, & notionibus, antiqua religionis veritas contineri, & plurimi in vetusta fide teneri videbantur, nusquam extarent: pro quibus substituerunt, *Congregationem, Seniore, Secretum*, & huiusmodi vocum nouitates.

Illud autem ab Apostolis ipsis, veræ Ecclesie, ac ritè Christum colentibus Christianis, ut *Nomen Catholicum.* ab hæreticis hominibus ac conuenticulis differerentur, attributum *Catholicum* nomen, quo solo, multi à sancto Augustino edocti, in Ecclesie gremio tum retinebantur; partim falsa interpretatione eludebant; partim sibi & suis, sed timidè vsurpabant; partim ridicula inuersione in *Cacolycum* mutarunt, ac nonnunquam etiam cum Donatistis diabolicum esse inuentum, ac sine verbo Dei institutum dixerunt.

In Papam incredibilem semper scurrilitate, ex *Conciones eorum quolibet* textu scripturæ insanè debacchati sunt, & maximè in festo sanctorum Petri & Pauli; simili etiam nequitia & absurditate, cum haberent conciones funebres, (sæpe autem habebant in diuitum aut doctorum virorum exequijs) differuerunt semper contra preces pro defunctis; vehementer contendentes, ne quis pro anima eius, cuius depositionis dies agebatur, oraret: & cum ordinarios quadragesimales sermões, (qui mos adhuc ab hæreticis

ticis seruatur) facerent, semper contra præscripta ab Ecclesia ieiunia declamabant. Hoc modo in Academijs nostris, præcocioris & turbulentioris ingenij homines, ab istis nouis professoribus intra paucos menses formati permulti, qui ex Ephebis vix excesserant, promissisque labris meliores literas nondum gustauerant, incredibili audacia suggesta conseruunt, ac per totum regnum disseminant ea quæ ab istis peregrinis præceptoribus paulo ante didicerant.

Epist. 103.

Iam in omnibus officinis & tabernis, in pænis & fornicibus, de fide inibatur disputatio sacram scripturam (vt Hieronymus olim questus est) garrula anus, delirus senex, soporosa verbosus, vniuersi denique præsumebant lacerabant, docebāt antequam discerent. Alii philosophabātur inter mulierculas, alij disputabant à fœminis, quòd viros docerent. Præcipue autem Apocalypsis quæ tot habet Sacramenta quot verba, in omnium ore versabatur. Inter Protestantes sua dogmata confirmabant; inter ad sensum suum incongrua aptabant testimonia, magna id audacia edisserentes alijs, quod ipsi non intelligebāt. Nec alij cuiquam tunc (vt in sectarum maximè initijs fieri solet) vacabant Angli, quàm vt aliquid noui dicerent aut docerent.

Scriptura hæreses Theologica ab omnibus teruntur.

Primorum hæreticorū in fide stultitia.

Hactenus tamen nihil in ista noua secta certum habebatur, præter illud vnum quod cum Catholicæ fide nihil sibi ferè cõmune intercedere vellent. Et Bucerus ac Martir ex quorum iudicio scholæ penè omnes pendebant, assertionem diu cohibebant suam, his tantum quæ diximus

mus prolegomenis ad quamlibet hæresim in-
 differentibus vsi. Animas enim isti & linguas
 habētes vanales in secta constituēda omninò à
 Cranmero Archiepiscopo, qui adhuc vltra Lu-
 theranismum non erat progressus; is itidem à
 Protectore pendebat, qui in Zuinglianismū (li-
 cet sententiam suam vsque ad futurum ordi-
 num Conuentum occultaret) propensus vide-
 batur. Bucerus autem etiam in Iudaismum, vt
 potè ex Iudæis oriundus, multum putabatur
 procliuis. Sanè post eius obitum regnante Re-
 gina Maria, illustris dominus Baro Pagettus
 Catholicorū tunc Regum Consiliarius dignis-
 simus, testificatus est; se præsentē, ac eius apud
 Dudlæū Ducē Northumbriæ interpretē fuisse,
 cum eidem Duci suam de reali Corporis Chri-
 sti in Sacramento præsentia sentētiā interro-
 ganti, ingenuè responderit; de vera corporis
 præsentia nullam meritò dubitare posse, qui
 non dubitet de fide Euangelistarum: non ta-
 men is ego sum (subiecit) qui certò ea omnia
 credenda existimem, quæ in nouo testamento
 de Christo & eius actis scribuntur; quanquàm
 nec hætenus apertè negare libuerit. Atque ista
 homini, quem sciebat non multum de vlla re-
 ligione esse sollicitum, liberè dixit. Cæterum
 scriptione ac publica professione Lutheranis-
 mum ad Anglicanæ sectæ normam aliquantu-
 lum modificatum & temperatum, vsque ad
 mortem tenuit.

*Buceri im-
 pium respon-
 sum contra
 Euangelistas.*

Petrus Martir, magis molliter & seruiliter
 se in sectæ & doctrinæ suæ accommodatione
 gessit. Nam Lutheri hæresim quam in Germa-
 nia imbiberat, & illinc in Angliam secum ad-
 uexit.

*Petri Mar-
 tiris fluctu-
 atio ac per-
 fidia.*

uexerat, non aliter nec diutius defendendam vel retinendam statuit; quàm id Cantuariensium & Protectori visum esset: nosque ipsi qui hæc scribimus, eum docentem audiuius, cum impium quendam de Eucharistia ac corporis Christi præsentia tractatum ex historia Coenæ Dominicæ, & maximè ex vndecimo capite prioris epistolæ ad Corinthios adornaturus, in eam tractationem ita est ingressus, ut anxius ac pendulus prorsus hæreret; veterumque Protestantium, ac nouorum Sacramentariorum sibi esset dogma defendendum. Quid enim Archiepiscopus præscriberet, quid Parlamentum sequendum constitueret; quod tum actum erat, & de re tota prolixè deliberabat; quid demum Protector docendum mandaret, miserimus homo ex aula in dies expectabat. Quorum tandem per literas Cantuariensis comperta voluntate, se subito in Calvinistam transformauit, & deinceps vsque ad mortem vel Calvinistam vel saltem Zuinglij sectam est consecutus; magnus sanè (ut Diuus Augustinus de Fausto Manichæo dixit) diaboli laqueus: qui verbo, scriptione, doctrinæque ac eloquentiæ opinione plurimos seduxit.

*Petri Martyris molli-
cies ac li-
bido.*

Moribus tam mollis & effœminatus etiam in senectute, ex illius coapostatæ monialis suæ consortio extitit, ut & in illa iam mortua oratione funebri publicè deflenda, turpissimè se gesserit; & Ioanni Checo regio Præceptoris, cum de vxoris morte per literas consolanti, sic responderit: se ita valere, atque ita suæ coniugis charissimæ obitum ferre, ut homo omni-

nò di-

nò dimidiatus poterat. Delicatus Monachus, adeò solus esse non potuit; vt à foeminis diuulsus, non se integrum, sed mutilum planè & dimidiatum existimauerit : cui tamen defectui libidinosus senex ex alijs nuptijs dicitur medelam postea attulisse. Talibus heu authoribus ac doctoribus infœlix Anglia perijt.

Sed iam Comiticia publica Londini habebantur pridie nonas Nouembris cœpta; vbi de tota fide & religionis formula, nouaque credendi ac colendi norma constituenda, à prophanis & impijs hominibus consulebatur. Et primùm quidem statuitur ac cauetur diligentissimè, vt si quæ vllibi bonorum Ecclesiasticorum reliquæ, ex demortui leonis faucibus per Angliam remansissent; eæ omnes quàm primùm istius noui leunculi vnguibus dedantur. Lege igitur decernitur, vt omnes ecclesiæ, basilicæ, ac oratoria, ad id instituta aut dotata, vt in eis pro defunctorum animabus, orationes, elemosynæ, aut sacrificia fierent, Regis Edouardi esse deinceps censerentur; Omnes item capella, sacella, & altaria, quæ vel annuos cœsus, vel oblationes, vel vllum aliud emolumentum haberent; omnes præterea Congregationes, Sodalitates, aut Confraternitates, ad quoduis genus priorum operû institutæ, fisco Regis cõcedebantur. Quibus sic cõstitutis ad commoda temporalia, quorum prima ipsis cogitatio ac cura fuit transferunt; deinde ad Religionis capita: ac primo loco sancierunt: vt cùm EPISCOPUS ac Presbyteri Anglicani, ritu ferè Catholico (excepta ROMANI Pontificis

Anno 1547.
Comiticia
Londini.

Relicta ab
Henrico in-
uaduntur
ab Edouardo.

*Nova forma
ordinandi
& admini-
strandis sa-
cramenta.*

ficis obedientia quam omnes abnegabant) ad illud usque tempus ordinati fuissent, in posterum alia omnino forma ab ipsis præscripta, ordinationes fierent, autoritate à puero Rege ad id accepta. Hinc nouum etiam modum Sacramenta administrandi adiunxerunt, & de ea re librum publicum. Comitiorum autoritate confirmatum ediderunt.

Deinde cum non pauci adhuc Sanctorum imagines ac statuae alicuius eam pretij ac momenti per Angliam viserentur; eas primo quæque tempore tollendas iudicarunt: remissis itaque hominibus quibusdam impijssimis ac audacissimis, qui hoc sacrilegium aggredere-
tur; & vnà cum eis, nonnullis ministris certis-
que concionatoribus qui imaginum vsum populo dissuaderent (nō ignorabant enim plebs hoc ægrè laturam, à qua etiam in Prouincia Cornubiensi vnus è Commissarijs Bodæus nomine occisus fuit,) Christi Saluatoris, Deiparæ Virginis, Apostolorum & Prophetarum omnes omninò imagines, tam pictas quam fabricatas, partim deleuerūt, partim combusserunt, eo ipso declarantes, cui bellum indicerent, & contra quem venirent. In locum verò deiectæ crucis Christi surrogarunt Regis Angliæ insignia; nempe tres leopardos, & tria lilia, hinc serpentis, inde canis pedibus expansis sustentata. quòd perindè erat ac si dixissent, se non Christum, cuius imaginem contumeliosè deijcerant, sed Regem terrenū cuius insignia eodem loco erexerant, colere & adorare.

*Ablata san-
ctorum ima-
gines.*

*Henricus
rex Prote-
stantium
Christus.*

Nec his malis contenti Zuingliani tremendum etiam corporis & sanguinis Domini sacrifici-

crificium quod à Catechumenorum prima, fidelium sequente dimissione, Missarum nomen iam olim acceperat, in publicis Comitijs abrogarunt. Nec enim per aliam speciem diripi poterant calices, argenteæ, pixides & cruces, vrceoli & alia sacra vasa, candelabra argentea & ænea, sacræ vestes auro intertextæ, vexilla serica, cereorum, olei & aliorum omniumque cultui diuino dedicabantur pretium, denique ipsi fundi & agri ad has res sustentandas donari, non poterant alio prætextu ferè auferri, & in priuatorum profanos vsus conuerti: quæ omnia horum comitiorum autoritate Regio fisco concedebantur.

*Ablatum
Eucharistia
sacrificium*

Quarto autem loco sancitum est, vt Eucharistia vtraque species, cuiuslibet de mysterijs participantibus necessario traderetur.

*Officium in
vulgari lingua.*

Quinto loco decreuerunt, vt sacra officia recitarentur in vulgari lingua. In quo decreto illud perridiculè euenit, vt cum omnia in Ecclesijs Anglicè legerentur, eò videlicet prætextu, ne populus quid in rebus diuinis ageretur, ignoraret, sed Amen respondere posset: interim neque Vallorum, neque Cornubiensium, neque Hyberniorum populus panè quicquam earum quæ recitabantur intelligeret, propterea quod istarum gentium lingua longè est ab Anglorum idiomate diuersa: Cum tamen si latinè officia peracta essent, saltem pastores qui latinè sciebant, multa illis quæ in officijs dicerentur, interpretaturi fuissent. Nam proprius vulgarium linguarum locus in concionibus potissimum cernitur iure quo semper vsa est Ecclesia. Nunc autem, dum in Vuallia, Cornubia

1. Cor. 14.

bia

bia & Hybernia, preces Anglicè fundebantur factū est, vt minùs quod obtendebatur per linguam vulgare, quàm per latinam efficeretur.

*Primitus
ab hæreticis
assignati.*

Administrandæ autem Eucharistiæ ritus illis primis regni comitijs præscripti parum Catholicorum Missa, distabant; Vt videlicet populus non putaret quicquam sibi ablatum sed ea quæ latinè prius legebantur, tantum in vulgarem linguam crederet esse translata. Itaque Canon Missarum penè totus ab initio ad verbum transcriptus fuit. Signa etiam benedictæ crucis retenta sunt; illa inquam, qua manu tantum Sacerdotis expressa erant. Ceterum non omnes Protestantes eodem spiritu agebantur: qui enim nihil nisi opes ecclesiasticas quærebant, parum curabant si Crucis imagines in aere solo designarentur. Qui verò poterant ferre, vt vel ita saltem mortis Christi figura & imago in honore aut vsu aliquo haberetur; breui postea obtinuerunt, vt solatis eiusmodi ceremonijs, totoque Canonis remoto, noua Liturgiæ forma proponeretur. Quæ Protestantium inconstantia multum retardauit rudè populū, ne eorum doctrina assentiretur; dicebat enim; videamus prius quæ euadent, vbi consistent, & quiescent.

Secundi hæreticorum ritus correcti.

Proponebantur etiam in publicis comitijs (tanquam in synodo quopiam Episcoporum) causæ spirituales, quæ ad Ecclesiasticum ius constituendum pertinerent. Inter cætera verò de matrimonio quodam ita definitum constat. Opifex quidam fuit cui nomen Matthæo Barro, cuius vxor, ex qua etiam libros genuerat, lauabat olim familiæ Cromuellanz line-

*Casus matrimonialis
ad Parliamentum
delatus.*

as ve-

as vestes, in qua dum degebat Rodolphus Sadlerus, non obscuri nominis vir, qui nunc etiam Elizabethæ Reginae à consilijs est; Matthæus autem iste, nescio qua de causa in transmarinas regiones se contulit, nisi quod quidam existimabāt ei suspectā fuisse vxoris suæ castitatem; & ideò cum abiisse, ne videre cogeretur; quod neque ferre poterat, neque emendare. Cum ergo annis aliquot abfuisset, vxor ipsius vel audiens vel fingens virū fuisse mortuū nupsit Rodolpho Sadlero equiti aurato. Tandem Matthæus in patriam reuersus, vbi intellexit vxorem suam alteri nuptam, coepit illam repetere. Ex altera verò parte Sadlerus, qui liberos etiam ex ea genuerat, non patiebatur illam à se diuelli. Res ad summum tribunal; id est, ad publica regni comitia tam sub Henrico quàm sub Edouardo Regibus defertur. Ibi decernitur mulierem istam quæ primūm Matthæo; deinde Sadlero nupta, ex vtroque liberos cōceperat, non Matthæi prioris mariti, sed *Comitiorū* Sadleri vxorem deinceps habendam esse. *sententia* Po- *contra Eu-* tentior quippè fuit ditior quæ Sadlerus, & id- *angelian* eò contra Euangelij veritatem, prioris viri ad- *huc viuentis vxor, secundo marito adiudicata* huc viuentis vxor, secundo marito adiudicata est; vt nō minùs nouæ matrimoniorum, quàm *facrorum rituum leges instituerentur.*

Interim Catholici Angli & præsertim doctiores, qui schisma Henrici octauī, sal- *Catholico-* tem post mortem eius reprimendum sperabāt, *rum dolor* vbi adeò id non euenire perspicerent, vt poti- *ac poeniten-* us in multò pestilentiorē hæresim erum- *tia.* peret; partim seipsos accusarunt, quòd pri- *mis*

*Altaria in
Anglia an-
tiquissima.*

**Hom. quod
Christus sit
Deus.*

*Catholicorū
Episcoporū
dolor & fir-
mitas.*

primis initijs fortiùs non obstitissent; pariter
mœrore ac squalore confecti, miserimam vi-
tam traducebant. Qui enim legerant apud fan-
ctum Ioannem Chrysoftomum, contra paga-
nos diuinitatem Christi propugnantem, ve-
rem & antiquam patriæ suæ fidem ob hoc ipsam
commendatam, quod altaria iam olim in Bri-
tannijs erecta Christo fuissent; * (sunt etiam
inquit Chrysoftomus, in Britannicis insulis ce-
tra hoc mare sitis, fundatæ Ecclesiæ, & erecta
altaria) cum illi iidem iam post mille & pæ-
ducentos à Chrysoftomi morte, eadem altaria
non à paganis; verum ab ijs qui seipso vocant
Christianos, dirui & conuerti espexissent: quod
animo par est eos hoc spectasse? quas fudit
lachrymas? quos gemitus edidisse? Nam si
altaria Christi olim fuerunt in Anglia affir-
mate Chrysoftomo, Christianæ fidei signa; vnde
eodem modo altarium deiectio, iam signum
est perfidiæ Antichristianæ.

Atque ingemuerunt quidem & his nouis
tibus utcumq; se opposuerunt Stephanus Wan-
toniensis, Edmundus Londinensis, Cuthbertus
Dunelmensis, Nicolaus Vigorniensis, & Dair-
Cicestrensis Episcopi, omnes doctrina & gra-
uitate præstantes viri, qui etiam in ordinarijs
conuentu suffragia habebant, religionis
sententia ac interiori affectu Catholicæ erant.
Sed facti Episcopi in schismate Henriciano ex-
tra ecclesiam; vel potiùs contra ecclesiam, re-
gio, non Pontificio mandato aut assensu, & pro-
regia libidine ecclesiasticoque eius primatu
stabiliendo; non habebant illum veritatis &
fortitudinis spiritum, qui in vnitatem Eccle-
siæ

siæ Catholicæ ritè ordinatis & inunctis tribui solet. Timidè ergo restituerunt pueri Regis primatui spirituali, imò simpliciter subscripserunt: & in omnes cæteras innouationes, quæ non videbantur ipsis continere apertam hæresim; ne Episcopatus ac honores perderent; vel vtrò, vel contra conscientiam coacti, consenserunt.

Cuius criminis grauissimas paulò post pœnas, primùm sub hoc ipso Edouardo: quia in reliquas omnes hæreses seu (vt tunc loquebantur) Regiæ Maiestatis in reformanda religione progressionem non sunt assensi; ne blasphemam quædam illis proposita dogmata, pro concione, vt iuebantur, explicare & comprobare voluerunt; deinde multò magis sub Elizabetha omnes luerunt; depositionem & vt postea dicemus, diurnos carceres vsque ad mortem patientissimè tolerantes, misericordiamque simul iustissima Dei in se iudicia colaudantes.

His ergo metu superiora edicta schismatica approbantibus, ac reliquis recens Regio nomine creatis Pseudoepiscopis ad ea stabilienda, sectamque per totum regnum propagandam diligentissimè inuigilantibus, secundum tempus lege comitorum designatum, tremendum Sacrificium cæteraque omnia officia & sacramenta Catholico ritu publicè fieri omnino desierunt: Nec vnus videbatur in regno toto, qui falsorum Officiorum ac rituum communionem non fuisset contaminatus, licet plurimi occultè etiam tum Missas fecerint & audierint: qui tamen & ipsi calicis Christi & demoniorum

Episcoporum castigatio.

Schisma Anglicanæ generalis.

par-

*Maria con-
stantia.*

participes, templa quoque ac sacramenta heretico ritu administrata frequētabant; existimantes, vt Diuus Augustinus olim de quibusdam in Africa schisma Donatistarum sequētib; dixerat (satis esse, si quouis modo Christi colant; & ignorantes id solum Christo placere, vt in vnitāte colatur. Sola serenissima Maria primogenita Henrici filia, Edouardi soror, quæ ei in imperio successit, sanctissimæ matris suæ Catharinæ fidem, & constantiam secuta non potuit vllis Protectoris aut cæterorum regiorum tutorum precibus aut comminationibus adduci, vt oratorium suum quod domi habebat, vel claudi, vel sacrum Missæ officium in cænam Caluinicam mutari, vel saltem videretur illud tantum & non palam, in contemptum legum Regiarum, ac aliorum vt dicebatur scandalum fieri permetteret.

*Hereticorū
consilia. de
Maria.*

Cum autem hæretici viderent, se nihil apud eam in hac re proficere; nec ausi essent, vt liquid durius statuere in personam eius, quæ esset sanguine & successionis iure Regi tam propinqua; quæque sæpe protectorem ac cæteros Edouardi Consiliarios, cum palam ac præsens, tum etiam per literas ac nuncios audacter admonuisset, ne fratris sui pueritia ita ad Reipublicæ & Religionis perniciem abuterentur, adiungens præterea, futurum forsan tempus, cum cogerentur administrationis huius suæ insolentis, tamque vltimæ voluntati Henrici patris sui, (quam saltem Rege adhuc impubere religiosè ipsos seruasse oportuisset) contrariæ, rationem reddere. illi cum quid responderent, aut statuerent non haberent, præfer-

tim cum ipsa apud Edouardum fratrem, ætate
 postea paulò maturiorem, liberiùs aliquoties
 conquesta esset, illique ex amoris mutui te-
 neritudine, etiam lachrimas mouisse dicere-
 tur: hoc consilium homines perdiri inierunt;
 ut primùm blanditijs & precibus; deinde mi-
 nis rem agerent: sed cum neutro modo obtri-
 nerent quod cupiebant, aliam viam aggressi
 sunt; nimirum, ut ab illa Sacellanos suos, qui
 coram ipsa sacra officia pro more faciebāt, di-
 uellerent; in eosque ut in transgressores legū
 publicarum, carcere ac alijs pœnis animaduer-
 terent; quod semel aut iterum quidem fecerūt.
 Sed re significata Carolo Cesari Consobrino
 suo, is rei indignitate motus per literas ac o-
 ratorem suum apud Regem & alios qui rerum
 tum potiebantur, vehementer egit; ne Rège
 adhuc sub tutoribus agente, negarent Mariæ
 Regis sorori, eum Christi colendi ritum quem
 leges Ecclesiasticæ per orbem Christianū pro-
 barent, omnesque Maiores obseruassent; quod-
 que ipsi omnium principum Oratoribus etiam
 tum concedebant.

*Maria qua-
 ritur apud
 Casarem.*

Hac ratione obtinuit Maria ne in posterum
 tam curiosè in ipsam, eosque qui ipsi à sacris
 erant inquireretur. Et Edouardus ipse, licet
 Protectoris ac aliorum arbitrio omnia faceret
 hæresisque prorsus esset iam imbutus; tamen di-
 citur naturali erga sororem instinctu re intel-
 lecta agrè tulisse, quod tam inhumaniter cum
 illa, ipso prorsus incio egissent. Et sanè ita est
 prospectum à Deo huic Regiæ virgini, & nun-
 quã per totū illud luctuosissimū tempus, quo
 regnauit Edouardus, salutaris hostiæ plena
 conso-

*Maria seorsim
 per habuit
 secum Eu-
 charistiam.*

*Executio
decretorum
Parlamenti*

consolationis presentia destitueretur; illam enim honestissimo tutissimoque loco, & sacratissimo apparatu conseruatam semper prope se habuit; & coram illa in omni tribulatione sua, quæ per illud tempus permagna erat, indefinenter orabat. Iam verò ut hæc, quæ partim ordinū consensu & decreto, partim solius Protectoris ac Senatus Regij autoritate, in religione innouata erant, executioni citius mandarentur: primùm iubentur duo Primates Cantuariensis & Eboracensis, (quos solos Angli Archiepiscopos habet) per vtriusque suffraganeos Episcopos, diligenter curare; ut sine vlla mora in singulis diocesisibus, quoad religionis negotium, suæ Maiestatis voluntati, & iuramentumque decreto obtemperetur. Archiepiscopi iussa mox complent; ita enim Cantuariensis ad prouinciales suos Coepiscopos scribit.

*Rescriptum
Cræmeri ad
Episcopos.*

Thomas permissione diuina Cantuariensis Archiepiscopus per illustrissimum in Christo Principem Edouardum Regem Sextum, supremum in terris Caput Ecclesie Anglicane & Hybernie, sufficienter & legitime authorizatus, &c. tibi Eodem mundo Londinensi Episcopo & omnibus fratribus Coepiscopis, vice & nomine Regia Maiestatis quibus in hac parte fungimur, mandamus; ut imagines ex Ecclesijs cuiusque diocesis tollantur, ut priuata Misse prohibeantur, &c. Simili etiam modo alter, ad tuos Archiepiscopus.

*Visitatores
instituti.*

Sed ne non satis fortè diligenter munus suum obirent Episcopi, in quibus sciebant plurimos, etsi Henriciani schismatis participes, non adedò ad istas nouitates posteriores propendere: constituuntur impij quidam visitatores

tores seu commissarij Regij, qui acceptis vna
 secum aliquot petulantissimæ linguæ, & ad
 hæresim populo commendandam aptissimis
 concionatoribus, vniuersas regni prouincias
 peragrarent. Proficiscuntur ergo, deferētes si-
 mul Biblia Anglicana corruptissimè traducta,
 quæ curarunt populi expensis emi, iusserunt-
 que publicè in singulis parochialibus Eccle-
 sijs affigi, vt à quolibet legi possent Iussum est
 præterea, vt in singulis Ecclesijs haberentur ad
 certum diem, Erasmi in nouum Testamentum
 Paraphrases, in linguam vernaculam conuer-
 sæ: cuiuslibet enim è vulgo pollicebantur ex his
 duobus libris, facilè fore, vt omnia ad fidem
 necessaria, singuli sine Doctore assequerentur:
 hætenus enim dicebant, in omnium rerum i-
 gnoracione, à Parochis indoctis, ducibusque
 cæcis, illos fuisse educatos, se verò iam sine in-
 uidia omnia ista veritatis lumina libenter com-
 municare; monereque seridò, vt gratias agant
 Deo ingentes, quòd talem dederit Regem &
 Protectorem, qui totis viribus in salutem ple-
 bis sibi commissæ incumbant.

Vocatis deinde ad se quocunque diuerterāt,
 singularum Ecclesiarum Rectoribus, Presby-
 teris, Aedituis, atque ciuibus honestioribus,
 adiunctis etiam sæpe prouinciarum Præfectis,
 inquirunt si secundum Regis mandatum, Ima-
 gines Christi, atque Sanctorum cum taberna-
 culis & localis vbi fixæ fuerant, sublatae sint
 ac concrematae; num altaria sint prorsus de-
 molita, & pro ipsis Mensæ communes ad noui
 ritus administrationem collocatae; num omnes
 antiqui libri, è quibus officia diuina & Missæ
 olim

*De quibus
 rebus inquirunt.*

*Statuta vi-
sitorum.*

*Hereticorū
petulantia.*

*Adhortati-
ones sacer-
dotibus fa-
cta ad con-
iugium.*

*Adhortati-
ones sacer-
dotibus fa-
cta ad con-
iugium.*

olim fiebant, sint aboliti, nouique Regij libri comparati & vbique recepti; homilias quoque plenas blasphemiarum, (quod scirent parochos omnes nec ita doctos esse ut possent, nec ita affectos ut lubenter vellent, impia dogmata Zuinglij, ex pulpitis populo assidue commendare fieri ab hæreticissimis hominibus, & promulgari curarunt; quarum vnam aliquam singulis Dominicis ac festis diebus clara voce, ubi non esset qui concionaretur, recitari mandarunt. Processiones abrogarunt; inuocationes sanctorum à litanis sustulerunt; orationes & Exequias defunctis more solito fieri vetuerunt; Aquam benedictam panemque Eulogicum, more Anglicano singulis Dominicis distributum, tolli iusserunt; Rosaria à manibus fidelium excusserunt; simpliciores autem parochos & presbyteros, quos sciebant istis notitiis parum delectari, & agrè ab Ecclesiasticis consuetudinibus diuelli, (licet exterius verbo & opere ferè omnes in quolibet consenserant,) varijs conuijs & contumelijs è suggestis, coram omni populo lacerabant, atque obiurgabant immodestissimè; quod scripturas non scirent; quod duces cæci, & canes mures & ventres pigri essent; quod parum prompti ad Regia mandata circa religionis reformationem exequenda viderentur; quod Papistæ denique essent; comminantes omnino, nisi imposterum paratiores sint, fore ut priuatione & alijs pœnis exemplariter castigentur.

Inquirebant etiam, idque diligenter & in primis sollicitè, si parochi non essent de incontinentia suspecti: atque ad ipsos sæpè sacerdo-

tes, presentibus alijs conuerto sermone, impudenter sciscitabantur, quomodo ipsi integra valetudine, & in flore ætatis, potuerint se seruare castos? & num donum castitatis ipsi soli haberent, aut in posterum essent de eo securi consulere ergo vt vxores, ne vrantur, aut in infanda peccata incidant: accipiant tandem a pertè effari, se habere omnes de religione papistica, & de affectu in regem parum candido valde suspectos, qui nolent matrimonium inire, & aliorum immaculatum cælibatui suspecto & periculoso anteferre, præsertim, cum iã duorum Archiepiscoporum exemplis qui vxores duxerant, ipsis sanctissimè præitum vidissent.

Atque diabolico planè consilio istud maxime vrserunt hæretici; prouidentes hac esca plurimos salaciores homines, ad istius sectæ approbationem posse pertrahi, nec de vllis se posse esse magis securos, quàm de ijs qui huiusmodi illicitis connubijs, ipsi essent semel collegati. Atque hoc artificio ita profecerunt, vt non solum sæculares multos, sed etiam Religiosos omnium ferè ordinum complurimos, qui per Henricum non ita multò antè è Monasterijs eiecti, parochos passim in agris & oppidis agebant, ad coniugium ineundum vel illecebris carnis, vel ipsorum importunis clamoribus, adegerint. in quam miseriam etiam Episcopi ab Henrico facti aliqui, qui septuagesimum ætatis annum attigerāt, peracti sunt: vt Eboracensis, Cestrensis & in Mona insula Sodorèsis, ac alibi alij, qui alioquin corde Catholici pro hæreticis postea se gesserunt.

*Connubia à
Sacerdoti-
bus passim
inita.*

Idem secuti sunt Ecclesiarum Decani, Canonici, & eius generis homines non pauci, qui antequam regni legibus id esset publicè permiffum, libidinem suam explere voluerunt. Prælatos verò, alios castiores, ac doctiores quosq; viros, qui adhuc incestuosa connubia adduci non poterant, varijs confictis criminibus de gradu deiectos in carceres coniecerunt.

*Episcopi in
carceres con-
iecti.*

Præ cæteris autè Protector, quouis præterea exauctorari voluit Stephanum Vintoniensem, & Guthbertum Dunelmensem Episcopos, viros doctrina & usu rerum præclarissimos; non solum quia autoritate qua apud omnes plurimum poterant, videbantur non parum sectariorum progressus impedire; sed multò magis, quia non lubenter ferebat eos in honore vivere, quos Henricus in Edouardi filij tutoris & reipublicæ administratione, sibi socios fecerat, vel etiam prætulerat. Ergo post habitam coram Rege liberiozem de religione concionem vincula coniectus est Vintoniësis primus, postea Dunelmensis, sicut alio tempore Londinësis, Cantuariësis & Vigorniësis; tandemq; oës (vt loco dicetur) de gradu depositi sunt: qui profecto si primis initijs vel schismatis sub Henrico, vel hæresis sub Edouardo, fortissimè (vt debuissent) restitissent; res in eum locum sine dubio iam non venissent. Sed cum illi vel natura quadã vitiosa leuitate, vel spe vana meliorum temporum, vel nimio res temporales amittendi metu, (sicut alij etiam Episcopi ac Abbates eodem tempore in Germania, & postea in Belgio alibiq; non pauci) non solum hæreticis schismaticisque initio non obfisterent, (vt Ec-

*Admonitio
Ecclesiasti-
corum.*

Ecclesi-

Ecclesiasticos decebat) verum etiã assentirent, conuiuerent ac cooperarẽtur: permisit Deus vt in tanti peccati castigationem, aliorumque ac ipsorum admonitionem sempiternam, grauissimẽ postea ab eisdẽ affligerẽtur quos iuuerant: quo prælati discerent, officium suum esse, opponere se murum pro domo Dei cum impugnatur; nec vnquam debere hominum gratiam omnipotentis Dei honori ac mandatis anteferre.

Cum ita ergo hæretici & istis visitationibus & alijs modis omnibus rem promouissent suã, & secta iam Zuingliana vbique in Anglia dominaretur, ac fides Catholica penè deserta iaceret; exultabant mirificè per totam Europam hostes Ecclesiæ Deumque collaudabant suum, quod mundi misertus, tandem aperuisset, ad Euangelij per orbem propagationem, parentissimum ostium; gaudere omnes tantum regnum, non iam per interpolata variarum prouinciarum loca, vt Germaniam, sed absolutè, & insolidum, sectam suam suscepisse; vndique gratulari Anglis quod tantæ spei principem haberent, qui ab incunabilis puram doctrinam hausisset: ad ipsum, hæretici omnium sectarum ac gentium, scribere; libros dedicare; eum Iosiam & Dauidem illorum temporum: Protectorem verò, Gedeonem, Samsonem & quid non, passim appellare: per istos aduenisse in eos regnum Dei; per istos ab Aegyptiaca seruitute, ab inquisitoribus, carceribus, ignibus, ac ab omnibus denique laboribus, Deicultores conquieturos: illi longissimum denique tranquilissimumque imperium, cum

Hæreticorũ triumphus de successu Anglia.

Q s precari

Cæsaris successus in Germania.

Anno 1547.

Hæreticorū spes confusa.

precari tum etiam certò ominari non dubitabant: idque eò magis ex animo fecerunt protestantes, quod hoc ipso tempore, quo hæc gerebantur in Anglia, Augustissimus Cæsar Carolus Quintus, hæreticos omnes Germaniæ Principes, diuinitus planè adiutus, ad suam Ecclesiæ obedientiam reduxisset; Concilij Tridentini decretis se submittere coegisset; ac Sacrosanctum altaris sacrificium, ubique ferè locorum per imperium restituisset.

Sed hanc impiorum de Edouardo & Protectore eius spem & expectationè, intra paucissimos postea annos, vel potius menses, Deo disponente planè perijsse; & ipsi hæretici cum luctu viderunt; & omnes sapientes iudicia domini recta mirabiliter admirati sunt. Celerrimam etenim Deus, de istorum principum sacrilega iniquitate vindictam sumptimittens inter protectorem & fratrem suum primùm; deinde inter cæteros hæresi & impetate sibi coniunctissimos, implacabiles inimicitias: quæ non nisi morte & mortuo sanguine extingui poterat. In summa, Protector iussit occidi fratrem, Dudleus Protectorè sustulit; Edouardus non sine suspitione veneni ab eodem Dudleo & Suffolcio Ducibus ad regnum aspirantibus, paulò post extinctus, & demum uterque cum filijs suis per Mariam Reginam iustissimè capite plexi sunt; quæ omnia quatuor tantùm annorum spatio euenisse, mirabile est planè; sed tamen id vt acciderit breuiter hic commemorabimus.

Erat Edouardo Seimero Somersetenfi Duci
& Re-

& Regis Protectori, Germanus frater Thomas Seimerus mari & Classi regie præfectus. Is Catharinam Parram Henrici Regis ultimam uxorem, post Henrici mortem duxerat. Facta est igitur contentio maxima inter Catharinam Parram & Protectoris uxorem, quænam præiret: illa enim ut Regis demortui vxor, ista ut Protectoris præseatis consors, præcedendi dignitatem postulabat: hæc contentio non quieuit in foeminis, verum & ad viros transiit, rem etiam promouente Ioanne Dudlæo Varuicensi Comite, qui vtrumque Seimerum, hac se ratione euersum sperabat. Cumque æmulatio quotidie cresceret nec protectoris vxor virum quiescere pateretur; eo tandem peruentum est, ut protectorem (qui licet Regem regeret, tamen ab vxore sua non parum regebatur) oporteret germanum fratrem suum è medio tollere, quo nihil suæ libidini deinceps impedimento esset. Porro cum nihil occurreret in Thoma Seimero morte dignum, præter hæresim, quam protector in crimen fratri suo vertere non poterat ipse authore eiusdem hæresis; necesse erat fingere aliquid. Facile tanquam à Iezabele crimen excogitatum est. At quomodo promulgabitur? Itum est ad nouum Apostolum Anglorum Hugonem Latimerum, de qua antea diximus: Egit cum eo protector, ut fratrem suum in concione ad populum velut perduellem traduceret. Hugo Latimerus, cuius Apostolatus in mentiendo constitit, non recusauit officium; prodijt in rostra, narrauit Thomam Seimerum nescio quas insidias in maiestatem

*Discordia
inter fratres
hæreticos.*

*Frater fra-
stem tollit.*

An. 1548.

An. 1549.

*Arma pro
fide sum-
pta.*

iestatem Regiam & in fratrem molitum; pro
inde meritum esse mortem. Non acclamauit
populus, vt solebat, iam enim puduit ipsius
Apostoli sui, quem videbat calumniam in
nocenti struxisse: Thomas verò Seimert
perduellionis damnatus, decimo tercio Cal-
das Aprilis iubente fratre, securi percussus est.
Catharina autem Parra ex dolore & inuidia
ipsis etiam diebus expirauit, ita vt non minus
Protectrix ab æmula, quàm Protector à fratre
iam liber esset.

Non longè post, ne maior esset Protectio
cum alienis, quàm cum suis pax: variarum pro-
uinciarum Populi, maximè verò Cornubiensium
ac Deuoniensium, molestissimè ferentes, filios
suos non auito & patrio; sed nouo & in-
dito more baptizari, ac Missæ sacrificium
prorsus auferris altariaque nõ Iouis
Dianæ, sed omnipotentis Dei & vnus medi-
toris Iesu Christi, passim dirui ac subuertiti
consensu arma pro fide sumpserunt, Exonia
uitatem obsederunt: equites, qui ex Cluua
ipsum euocabantur, sagittarum nimbo repule-
runt, in quorum onustus currus siue ab iniuriis
seu ex proposito relictos, dum nonnulli teme-
rè solutis ordinibus incurrunt, iidem equites
reuerfi eos fugarunt & deleuerunt. Atque
hoc bellum absolutum est, nullo sanè alio fre-
ctu, quàm quòd credendum sit, aliquos eorum
suas animas ab hæresi liberasse: nam vt fra-
tres è seruitute diaboli eriperent, illis non est
datum. Alij etiam multi per vniuersum An-
glia regnum, eo tempore, præcipuè autem in
Norfolciensi, Suffolciensi, Eboracensi, ac Som-
merle

merfetana prouincijs, partim ob religionem, partim verò ob agros à locupletioribus iniuste possessos, atque ad plebis iniuriam circumseptos (omnis enim iniustitia vna cum hæresi subingressa est) arma sumpserunt; multa nobilium roboraria euulsis palis propalarunt, multorum sepes disiecerunt, fossas impleuerunt, piscinas emiserunt; ceruos, damas, cuniculos interceperunt; denique nonnullos bonis, alios etiam vita priuarunt; nec vnquam in Anglia tam breui tempore, tam multiplex tumultuatio audita est: quibus Deus exemplis admonitos voluit regni principes, quòd impiè seipfos à Pontificum & patrum suorum obedientia diuississent. Qui enim suo capiti subesse iniuste recusat: meritò nec à suis subditis, tanquam ipsorum caput agnoscitur. Sed cùm optimates nihil horum intelligerent, Deus etiam externos illis hostes suscitauit.

*Miratu-
multuatio.*

Galli enim his tumultibus ad suum commodum vsuri, eodem tempore inuaserunt præsidia quædam & arces, oppido Boloniensi, quod adhuc Angli tenebant, adiacentes. Quam occasionem reprehendendi Protectoris administrationem, Ioannes Dudleus Varuicensis Comes, arripens, ex aliorum Optimatum consensu, edictis publicis Protectorem ob Rempublicam malè gestam accusauit. Protector vnà cum Rege ad arcem Vindesoriam præsidij causa confugit.

*Gallorum
arma.*

Sed cùm videret paucos ad se, oës verò Principes ad Varuicensem transire, vtrò se dedidit & in custodiam traditus est, pridie idus Octobris; ex qua tamen post quatuor menses educus

*Dudleus
Protectorē
supplantat.*

ctus

ctus fuit pax, simulatè inter ipsum & Dudleium constituta, quæ diu non duravit, licet se primo Calendas Maias, Bononiæ oppidum, vnde species inimicitiarum orta videbatur, Gallicis redditum esset; nec Seimerus postea Protectoris nomen aut autoritatem usurpauerit. Verum * Dudleius eum volebat extinctum quod ut commodius efficeret, certiusque illum in potestatem suam redigeret; principibus quibusdam viris quos Catholicos esse intellexit, spem certam fecisse dicitur, si fidem ei operam in deturbando Seimero nauerent, illo semel de gradu summi honoris defacto se curaturum, ut hæresi abdicata, fides Catholica in integrum restitueretur. Nec erat Dudleii verbo diffidendum putarent; nam tantæ illum potentia esse cognouerant, ut præstaret hoc præstare; & præterea sciebant eum hæresi quidem ex animo non fauere, sed vel illi admodum, vel soli Catholicæ fidei addictum esse. Itaque interposuerunt omnem suam autoritatem, ut Protectorem in ordinem atque ad eum iterum in carcerem redigerent; Sed cùm Dudleium datæ fidei postea commonefacerent, illi toruo vultu respondit, si vitam diligenter Catholicæ vitæ restituenda nullum amplius verbum facerent. Hoc tam graue nonnullis eorum videbatur, ut illum non pro foeditate tantum, sed etiam pro tyranno haberent; atque adeo Seimero potius, qui saltem clementioris ingenij esset, adhærendum sibi iudicarent. Itaque cum Thomas Arundelius eques auratus, vir potens & animo Catholicus, Dudleio prius intimus, ad Seimerum iam è carcere

* Hic pater
fuit Comitis
Lecestrensis
qui hodie
vixit & tot
flagitia perpetrat.

Tullius
disfractus &
tyrannus.

re dimissum, moderationis alicuius obtinenda causa in religionis negotio, personatus se contulisset, Dudleyus rem expiscatus eum non ita multò post vita priuandum curauit.

Dùm hæretici inter se sic armis ac odijs tumultuarentur, ac hæresis Indies hæresim, (vt fit) ad seditionem pareret? accidit vt Zuingli-
anorum istorum patientiam, aliarum etiam se-
ctarum inuectores ac defensores exercerent. Inter cæteros Georgius quidam Parisius, obsti-
nacia incredibili Arrianam hæresim in Anglia
tuebatur, & quantum potuit disseminauit; quæ
Zuingliani, contra suam fucatam fictamque le-
nitatem, & contra falsissimam suam sententi-
am, qua aliàs asserere solent, huiusmodi homi-
nes ad fidem non esse cogendos, publicè com-
buserunt. Exitit etiam hoc ipso tempore, ex
Cantiana prouincia, soror quædam ex Lutheri
schola Ioanna Buchera quæ tantum profece-
rat, vt præter Calvinianã hæresim quam secuta
est, negaret vnà cum Valentino, Christum ex
Maria virgine carnem sumpsisse, quem dice-
bat per illam non nisi velut per canalem tran-
sisse. At cum videret doctrinam suam Zuin-
glianis non probari, addebat; olim quoque
creditum ab illis fuisse cum Lutherani essent,
quod Christi caro in Eucharistia sub specie
panis & vini contineretur, & Annam Ascuam
quæ id negabat, pro hæretica nuper ab ipsis ha-
bitam & flammis publicè traditã fuisse: nec se
dubitare, quin vt nunc Zuingliani ipsi credunt
quod Anna tunc docuit quã per sequebantur, sic
breu etiam credituri sint, quod ipsa iam doceret.

Com-

*Hæreticorum
inter se dis-
cordia de fide.*

*Hæretici hæ-
reticos com-
buserunt.*

Combusta tamen est ipsorum iussu in campo
fabrum Londini, quarto idus Maias.

*Difficultas
presbyterorū
de uxoribus.*

Sed protestantium in rebus paululum adha-
progrediamur. Horum cum tam Superinten-
dentes, quos vocant quam ministri, concione-
tores, & in vniuersum vxorati presbyteri,
carnis copulam tam studiosè antea inuitati,
sedulo sua spontè illi rei incumberent, spiritus
que inde prole aliquanto etiam plus quam pro-
Reipublicæ commodo, abundare inciperent
ex altera autem parte videret vxores suas nul-
lo in honore apud plebem esse, sed passim pro-
meretricibus ab omnibus haberi, liberosque
illegitimos & nothos censerit: dolore & vxo-
rum clamoribus agitati, ad profanam ciuili-
um Comitiorum autoritatem confugere
coacti, & in eisdem suppliciter petere, vxo-
beri sui legitimi fierent. Comititia (ordine
nim tum coierant) re benè perpensa & exami-
nata decreuerunt, vt nulla humana lex obsta-
ret, quò minus in posterum presbyterorum li-
lij legitimi haberentur: id statuerunt, quia de
lege diuina non erant adeò solliciti; cum in ea
si quid in contrarium instituto aut libidini sua
videretur, illud vel contemni, vel aliqua co-
moda interpretatione illudi posset.

*Comitiorū
decretum de
libris pres-
byterorum.*

Cum his difficultatibus ac dissensionibus
de religione modoque viuendi, quam de pote-
state ac regimine reipublicæ, implicari hære-
ticos Catholici animaduertent, maiores om-
ninò animos ad fidem veram conseruandam,
ac propugnandam sumpserunt; maximè qui e-
rant doctiores ac prudentiores, qui ex hac ex-
igua paucorum annorum experientia, quibus
ha-

*Catholici
viri maiores
animos su-
munt.*

hæresis Angliæ dominata fuerat euidentissimè
 perspiciebant, cùm hæreticorum doctorum &
 magistrorum ignorantiam, ineptias, ac disso-
 lutissimos mores; tum eorum etiam qui gu-
 bernabant, impietatem, auaritiam & ambitio-
 nem, quorum ob causam tantùm, antiquæ re-
 ligionis cursum interruperant, hæresimque in-
 troduxerant. Vnde nunc tam Oxonij quàm *Disputatio*
 Cantabrigiæ, duobus ornatissimis Angliæ vni- *petita.*
 uersitatibus alijsque nonnullis in locis, Ca-
 tholici excussu metu, manifestiùs exire, & hæ-
 reticis doctoribus, se opponere cœperunt; ad di-
 sputationes etiam & examē doctrinam eorum
 reuocare, fraudes detegere, mendaciaque co-
 ram & in os obiectare non timuerunt; quibus
 rebus hæretici nonnihil territi, se cohibere, ti-
 midiùs omnino & diffidentiùs agere cœperunt.
 Nominatim Petrus Martyr, de quo plurimum
 omnes sibi pollicebatur cùm Oxonij prælege-
 ret, ac sapissimè hoc ipso tempore ad reddend- *Petri Mar-*
 um suæ doctrinæ rationem ab alijs etiam mul- *tyris dispu-*
 tis, potissimum verò à Ricardo Smithæo Theo- *tatio.*
 logiæ doctore, qui eandem cathedram prius
 tenuerat, prouocaretur; nunquàm in disputa-
 tionem descendere ausus est, donec & Ricar-
 dum Coxum ex aula Regia hæreticum, ac per-
 ditæ vitæ hominem, qui post tamen Eliensem
 Episcopatū inuasit, totius disputationis mode-
 ratorem nactus esset, & Ricardū Smithæum vi-
 rum doctissimum atque acerrimum disputato-
 rem, ab Oxonio relegatum vidisset. Quibus i-
 ra comparatis, de Eucharistia instituitur dispu-
 tatio, hinc Petro Martyre Zuinglij hæresim su-
 stinente, inde Tressamo & Chedseo Doctori-
 bus

bus Catholicis, eandem oppugnantibus.

*Tergiversa
tio heretici
iam victi.*

In qua disputatione cum triduo versati essent, Coxus qui disputationibus præerat, vidit Petrum Martyrem, multò grauius premi, quàm sperauerat, & exhibitionibus, manuumque pedem strepitu è cathedra penè explosum cum & ipse Zuinglianus esset, se Londinum uocari dixit, nec iam posse diutiùs huic exercitio vacare. Petrum verò Martyrem tanquam victorem miris laudibus extulit; cæteros, qui pacem colerent admonuit, disputationem soluit, qua imprudentia infamiam sibi apud omnes peperit. Postea Petrus Martyr disputationem illam suam mala fide ut solent heretici impressam edidit. Certè Oxoniensis Academia iudicio bis victus apostata Martyr fuit: primum, quia omnino ausus non est cum doctorum viro doctore Smithæo qui eum laceffit disputatione inire; deindè quia eorum quibus cum disputauit, argumentis nullo modo potuit satisfacere: similis fuit eius disputationis quæ Theologi Cantabrigienses cum Bucero habuerunt, exitus.

Disputationes varia de fide.

Nec tantùm in istis Academijs, verùm & alijs multis in locis instituebantur his diebus quædam publicæ de Eucharistiæ, tam sacrificio quàm Sacramento disputationes; maximè inter Hoperum Superintendentem Glocestrensem, & excellentem Theologiæ Doctorem dominum Fecnamum Vestmonasterij Abbatem; atque etiam inter Harleum Pseudoepiscopum Herefordensem, & Catholicum presbyterum Henricum Ioliffum: quæ disputatio cum ad Stephani Episcopi Vintoniensis manus peruenerat,

nisset, is licet in arce Londinensi conclusus, Harlei friuolas obiectiones solidè statim refellit. Collegerat etiam Petrus Martyr non paucas contra Eucharistiam calumnias, & in vnum eas libellum redegerat; quas omnes idem Stephanus paucis diebus ita confutauit, vt ea confutatio in lucem postea sub Marci Constantij nomine exierit, ne verus autor eo tempore proditus, in multò grauiorem carceris ærumnam conijceretur. Eodem etiam pertinet doctoris Langdalli doctus libellus, quo Ridlei contra Eucharistiam cauillationes dissoluit. Quid dicam de grauissimorum presbyterorum Crispini & Mormanni tam concionibus, quàm scriptis, imò etiam vinculis? de Henrici Coli tum eximij concionibus, tum diutino carcere ob fidem Catholicam patientissimè tolerato? De Thomæ Watsoni antequàm Episcopus Lincolnensis fieret, & collegæ ipsius Doctoris Setoni constantia, & perpersionibus?

Libri scripti

*Conciones
Catholicae*

*Argumenta
Catholicorum
ex persequutione*

Tempus me deficeret, si omnes enumerarem, qui ob Catholicam fidem illis diebus, ex Ecclesijs aut collegijs suis eiectionibus, aut alijs dignitatibus, commodisque spoliati, grauiora etiam carcerum ac vinculorum tormenta animo se subierint: aded iam incallescere coeperat Dei spiritus in Catholicorum præcordijs, vt si diuturna fuissent illa tempora & creuisset persecutio; habuisset Anglia, sine dubio, plurimos martyres & infinitos Confessores: indies enim augebatur tunc, non solum credentium, verum etiam & confitentium numerus: & illi qui ab initio parùm viriliter restiterat

R a

præ-

*Episcopi
depositi.*

præcipuè Episcopi; modo, euentu rerum in
expectato edocti, consilioque maturiori erro-
rum suorum admoniti, pœnitentiam egerunt
& fortissimos se constantissimosque in cau-
Dei tuenda præbuerunt. Hinc est quod Edm-
dus Bonerus Londinensis, Stephanus Gardinerus
Vintoniensis, Cuthbertus Tonstallus Dun-
elmensis, Nicolaus Hethus Vigorniensis, alii
que nonnulli tùm Episcopi tùm Prælati, non
solum dignitatibus exuti, sed & carceribus
mancipati his diebus fuerint.

*Exules pro-
pter fidem.*

Sed multò maximus coepit esse numerus eo-
rum, qui voluntarium exilium conscientia
causa eligebant; quorum ferè primus fuit
Ioannes Storæus vtriusque iuris Doctor, post
ista martyrium sub Elizabetha passus. Hic
publicis regni Comitibus, cùm de fide perperam
tractari cerneret, ausus est tandem cùm Sto-
mone exclamare, *Vatibiterra, cuius Rex non
est.* Cuius verbi tanta fuit inuidia, vt sibi de-
de in Anglia consistere non esset tutum. Eius-
dem exilij incòmoda subierunt, excellens arti-
medicæ Doctor, Græcèq; linguæ peritia claris-
simus, Ioannes Clemens; Gulielmus item Rab-
allus iurisconsultissimus, cum vtriusque vici-
ribus, foeminis pijsissimis; Ioannes præter
Boxollus, vir omni eruditione ac probitate in-
signis, qui postea Reginae Mariæ à secretis fuit
Angliæ etiam singulare decus Nicolaus Ha-
pesildus, qui regnante Elizabetha carceribus
tandem extinctus est, alijque plurimi, quibus
omnibus, quò animosiores essent, benignissi-
mus Deus illis ipsis primis inuitijs, prouiderat
hospitem locupletem in terra aliena qui

Eccle. 10.

eos ex Aegypto fugientes, non solum libenter, verum etiam honorifice ac affluenter exciperet.

Vixerat in Anglia ad multos annos, Italus quidam, facile omnium mercatorum Princeps non solum ob magnitudinem opum, sed multo magis ob fidei & integritatis laudem patria Lucensis, nomine Antonius Bosuifus. Is Thomæ Moro in omni fortuna, omnium ferè mortalium intimus & maximè dilectus fuerat; ad eò ut cum iam vicinus martyrio esset, & atramento calamiq; omninò destitutus, carbone epistolam Bonuifso latinâ exaravit, in qua hæc verba habet.

Antonius
Bonuifus
Lucensis.

Amicorum amicissime & meritò mihi charissime, quoniam mihi prasagit animus, fortasse falsò; sed prasagit tamen, haud diu mihi supersutura ad te scribendi facultatem; decrevi dum licet hoc saltem breui epistolio significare, quantum in hoc fortuna mea deliquit, amicitia tua iucunditate reficiar, cum te conspiciam etiam sublata iam rependendi spe, sic in me amando & demerendo persistere, imò adeò progredi potius, & curso quodam indefesso procurrere; ut pauci sic amicos fortunatos ambiant, quomodo tu prostratum, abiectum, afflictum, & carceribus addictum Morum tuum diligis, amas, foves & observas. Ego (mi Antoni mortalium mihi omnium charissime) quod solum nunc possum, Deum Optimum

Thomæ Mori
condemna-
ti ad Bonuif-
sum epist.
Anno 1535.

Maximum, qui te mihi prouidit obnixè deprecor, * Bonuifus
ut * quando tibi talem debitorem dedit qui nunquam soluendo sit futurus, beneficentiam istam quam mihi quotidie tam effusus impendis, ipse tibi dignetur pro sua benignitate rependere: tum ut stentauerat.

Morum bo-
nis omnibus
exutum su-

nos ab hoc arumoso ac procelloso saculo, in suam
requiem: pro miseratione perducatur; ubi non erit
opus epistolis, ubi non distinebit nos paries, ubi non
nos acerbit à colloquio ianitor. sed cum Deo patri
ingenito, & vnigenito eius filio Domino nostro Ie-
su Christo, atque vtriusque spiritu ab vtroque pro-

Mori pietas cedente paradisi gaudio persruamur aeterno. Co-
& contem ius intere a gaudij desiderio, faxit omnipotēs De-
ptus mundi. us, vt tibi, (mi Antoni) mihiq; atq; vtinam mi-
talibus vndecunque omnibus, omnes huius orbis
opes, vniuersa mundi gloria, nec non istius quoque
dulcedo vitæ vilescat amicorum omnium fideli-
mè mihiq; dilectissimè, & quod predicare iam
lim soleo, oculi mei pupilla, vale. Familiam tuam
totam, herili in me affectui simillimam, Christus
Iesus seruet incolumem.

Subscriptio

Thomas Morus: frustra fecero si adijciam, tu
us: id enim iam nescire non potes, cum tot benefi-
ficijs emeris; nec ego nunc talis sum, vt referat
ius sim. Hæc Morus moriturus ad Bonuifum.

Erat autem Bonuifus partim ex hac intimitate
cum Thoma Moro amicitia, partim ex diuturna
na in Anglia habitatione, erga Anglos omni
mirificè affectus; maximè quos ob fidei Catho-
licæ confessionem, cuius ipse erat studiosissimus,
afflictos videbat. Cùm ergo vir optimus
toto ferè Henrici Regno meliora tempora in
Anglia expectasset, nec post Henrici mortem
quicquam quod spei suæ satisfaceret, sed omnia
potius in peiora prolabi cerneret: domici-
ciliam familiamque suam in Belgium ad ciuitatem

Bonuifus in
Anglos mu-
nificentia.

ratem Louaniensem transtulit, non sanè vt ibi mercaturæ terrenæ, sed cælesti vacaret: erat enim is ferè proximus fidei portus, quo Angli ob fidem eiecti, se recipere poterant. Collegit ergo ad se & fuit lubentissimè, quocumque eo tempore ob fidem exulabant; doluitque vehementer quod plures non aduenirent: nec dubium est, quin si his asperrimis Elizabethæ temporibus superuenisset, & tot egregios viros ac adolescentes; non solùm in exilium actos, sed domi etiam vexatos, tortos, & necatos ob fidei testimonium vidisset, vniuersos exulantes ipse solus excepisset, suisque sumptibus aluisset. ad id enim nec opum, nec animi magnificentia defuit; ob quam insignem pietatem æterna erit illius apud Anglos memoria.

Atque hæc de Anglis qui Edouardi tempore exulant in Belgio. Romæ verò degebant alij, atque imprimis Reginaldus Polus Cardinalis, Angliæ spes, Ecclesiæ etiam Romanæ magnum decus ornamentum ac lumen. Is cum ad Henricum Regem quatuor doctissimos libros pro vnionis Ecclesiasticæ defensionis scripsisset, nec fructum ex ea speratum consecutus esset, quintum librum addidit, quem ad Edouardum Angliæ Regem inscripsit; nihil eorum prætermittens, quæ ad salutem Angliæ procurandam putabat pertinere. Is hoc in ipso tempore, à Concilio Tridentino reuersus, Viterbiensi in ciuitate legationem obibat, cum tam ipsius, quam bonorum omnium insigni dolore, PAVLI Tertij Pontificis opti-

Angli exulantes Romæ.

Cardinalis Polus.

Mors Pauli tertij Papa.

Anno 1549.

Polus vicimus
Papatui

Iulij tertij
electio.

Novi Epi-
scopi ac pra-
lati in An-
glia quales.

ros Cardinales, tum ob multa alia vera pater-
nae pietatis officia, plurimum semper debebit
renunciatur mors. Cum autem de more a
Conclauē deinde ventum esset, vt alius supra
mus Pastor eligeretur, Polusque tantum non
duas votorum partes ad Sacerdotij summum
gradum ascendendum suffragantes sibi cognou-
uisset; ac sine controuersia, si cupidum se illi
us dignitatis declarasset, statim Pontifex, in-
uente ei Illustrissimo Cardinale Farnesio re-
nunciatus fuisset: non ob aliud magis eo falli-
gio caruisse credendus est, quam vt simul non
expetita summæ præfecturæ abundantius me-
ritum assequeretur; & ad vnitatem Catholicæ
patriæ dulcissimæ, ore ac manibus apportandi
conseruaretur. Electus fuit verò eius loco, in
summum Pontificem Ioannes, Maria Cardina-
lis Montanus, & Iulius Tertius appellatus. Ex-
ulabat eodem tempore Romæ, Richardus Pe-
traus Anglus, Vigorniensis Episcopus, Thomas
Golduellus, qui postea ecclesiæ Assaphen-
præfuit; Mauritius etiam Clencus Bangorensis
electus, & alij nonnulli, tum in Italia tum
alibi insignes viri.

Horum autem aliorumque, qui vel domi-
patiebantur, vel foris exulabant loco, facti
quædam hominum ac quisquiliæ, in Episco-
patus, Cathedras ac dignitates substituebantur.
Huiusmodi erant Scoræus, Birdus, Holgarus
monachi libidinosi, dissoluti apostatæ meret-
ricibus combinati. Barlous, item Harlæus,
Couerdalus, Ridloëus alijque eiusdem farinae
homines; qui fortunæ famæque naufragio fa-
cto, libidinisque stimulis agitati, ad noui istius

Euan-

Euangelij professionem tanquam ad aliquam
caelitum dimissam tabulam, qua ex calamitatum
suarum fluctibus enatae possent, confugerunt:
quam itidem omnes aere alieno obstricti, legi-
bus obnoxij, sceleribus implicati, infamia no-
tati, inopia pressi, arripuerunt. Opifices etiam
quos vel laborare amplius tædebat, vel qui
non satis lucrari sibi videbantur, ad noui verbi
ministerium se accingebant.

Vt autem de præcipuis quibusdam nonnul-
la dicam; erat Poynettus, qui eiectione Stephano
Gardineri splendidissimi ac acutissimi que in-
genij viro, Episcopatum amplissimum Vinto-
niensem occupauerat. Is parum putans vxo-
rem vnam ducere, cum esset Episcopus, etiam
lanionis cuiusdam adhuc viuentis vxorem ab-
stulit, eaque illi publicis regni legibus euicta
& marito restituta est. Itaque cum postea qui-
dam ex Optimaribus ad Stephanum, partim io-
co, partim ironice dixisset; Fortassis tu speras
Episcopatum tuum tibi aliquando restitu-
tum iri: Cur (inquit Gardinerus) minus expe-
ctem meum Episcopatum, quam lanio suam
recepit vxorem? Idem enim homo fuit, qui &
Gardineri Episcopatum & lanionis coniugem
inuaserat.

*Poynettus
Vintoniensis
pseudoepi-
scopus.*

Fuit & alter Pseudopropheta, Hopperus,
qui ob hipocrisim non minus quam hæresim
malè audiens, cum adhuc priuatus Catholicos
Episcopos traduceret, quod nimium lautè age-
rent, nimisque magnis opibus abundarent:
idem factus superintendens (ita enim Zuin-
gliani eos latine vocant quos maiores nostri
Græca voce Episcopos nominarunt) duos si-

Hopperus.

mul vsurpauit Episcopatus, Glocestrensem & Vigorniensem.

Couerdalus

Milo etiam Couerdalus diu in Germania versatus, tam corporis ex immodico vini vi quam spiritus ebrietatem ex nimio hæresim amore in Angliam retulit. Is audiens Academiam Oxoniensem Catholicæ fidei vehementer addictam esse, nec libenter ad hæresim deficere; nonnullos præterea extitisse, qui in eum quòd sororem quandam suam circumduceret, iocarentur: magna sibi de seipso pollicentur plurimorum seductionem animo concipientem. Oxonium venit; in suggestum conscendit: magna fit expectatio; de causa omnium maxima; hoc est, de Sacramento Eucharistiæ additurum. Itaque primùm ubi eos ante omnia vehementer reprehendisset, qui in eum somnati fuissent, quòd vas commoditatis habere (ita enim suam meretriculam appellabat) adiunxit, meritò sibi fidem in hac potissimum Eucharistiæ controuersia adhibendam esse: propterea quòd cum vidisset Catholicos transubstantiationem credere, Lutheranos veri corporis Christi impanationem docere, Zuinglium verò eiusdem corporis typum & figuram, at Calvinum efficaciam præterea & energiam ponere: ipse prorsus neglecta omni autoritate humana, omniq̃ animi affectu & perurbatione deposita, nulli omninò parti addictus veritatem ipsam sinceram & certam, non ex humana traditione, sed ex solis scripturis diuinis, quam per totos iam quatuordecim annos seriò indagasse, compendio traderet.

Ridicula instantia.

Hæc

Hæc ille magno conatu cum diceret; sibi sapere, alijs delirare, doctioribus verò etiam insanire videbatur. Cum enim ipse profiteretur, fidem se Catholicam in domo Dei prædicatam & receptam abieciſſe; ac per annos omnino quatuordecim, certa fide in eo mysterio caruisse; ac propterea infidelem ac incredulum tanto spatio perseuerasse, imò nec magistris suis Luthero, Zuinglio, aut Caluino, nec ulli antiquorum patrum fidem adhibuisse: nonne insano similis est, si ob hoc ipsum quòd infidelis fuit, fidem suo verbo haberi postulat?

*Nota hæc
rationem.*

Sed huiusmodi hominum ac spiritum feracissima erat hæc ætas, ruptis semel Ecclesiæ septis, & laxatis ad omnem opinionum licentiam habitis. Iam in Anglia extiterant (ut supra dictum est) Matthæus Parisius, qui Christi diuinitatem cum Arrio negabat; & Ioanna Buchera quæ vnà cum Valentino eiusdem incarnationem ex beata Virgine impugnabat, Iam Lutherani, Zuingliani, Caluiniani, & Anabaptistæ, omnes ex eadè radice & ab vna schola parum antè prodeuntes, Per Angliam, Germaniam, aliasque Christiani orbis partes apparere & inter se dimicare cœperunt.

*Fanaticorum
spirituum
varietas.*

* Iam Tholosæ extitit (quæ Gallix est præclarissima vniuersitas) qui Ioannis Baptistæ se spiritum habere iactaret; alter Lutetiæ, qui sancti Petri Genio se foueri affirmaret, tertius Basiliæ, qui se Mosis Angelum possidere contenderet. Iam Lutheri coquus Iustum se Ioannam prædicabat; Iam Rodolphus à Moshan

** Vide Cæ
nebrardum
lib. 4. An.
1550.*

Deca-

Decanus Pataviensis, Lutheranismi & Papae mediator se à Deo dimissum assererat; tandemque David Georgius Sartor per Hollandiam & Frisiam, scribebat se verum esse Messiam Regem Regum ac Dei nepotem, & non ex carne sed ex Spiritu sancto natum. Hæc insana Prodigia vna cum hæresi, in orbem proruperunt.

Anno 1550.

Monstra & prodigia in Anglia.

Atque vt in rebus fidei ac religionis, hæc mōstra inaudita quotidie ferè his temporibus nascebantur; ita etiam alijs in rebus non pauci diuinæ iræ iudicia in Anglia visibantur; prodigiosi enim tam animalium, quam mulierum portus frequentissimè habebantur: Tamesis etiam fluuius, quo Londinū alluitur, ad decimū Iulij Calendas Ianuarias, intra nouem horas præter omnē consuetudinem fluxit & refluxit. Eodem etiam anno Sudatorius quidam pestifer morbus, nunquam antea medicis cognitus, vniuersam Angliam peruasit, & infinitam fere hominum multitudinem prostravit; adeo vt in vna ciuitate Londinensi intra dies septem, octingētos vita priuauerit, & alibi plurima hominum millia suffocarit: nec tamen vllam pestis naturā referebat, sed planè miraculo prodigioque datum est, quod Dei bonitas Anglos admonere voluit, peccati maximi quod in populum peccauerant: sed perditis nihil profuit.

Mirus morbus.

Mala Reip. gubernatio.

In rebus etiam publicis ac politicis non minores erant perturbationes, vniuersis qui regere poterant, avaritiæ, libidini ac ambitioni studentibus: & licet inter se inuidia & odio implacabiliter dissiderent; in eo tamen vno conueniebāt omnes, vt hæresim modis omnibus

bus promouerent, Catholicos expilarent, & vniuersum populum iniustis exactiōibus, artificijs, fraudibusque spoliarent: quorum inter reliqua hoc ipsum quod sequitur illustre est exemplum.

Anno quinto Edouardi regni ad diem septimum idus Iulij, cum plebs nihil quicquam tale suspicaretur, inexpectato edicto, quarta pars argenteæ pecuniæ, per vniuersum Angliæ regnum, & quadragesimo postea die, alia quarta pars, omnibus & singulis adempta est. propterea quòd quilibet argenteus as, ad semis: quilibet solidus & denarius, ad mediam prioris pretij æstimatione publico edicto redigebatur. Quapropter qui centum minas hodiè in pecunia numerata habebat, intra dies quadraginta, ex illis centum, perdidit minas quinquaginta; etiam si neque naufragium fecisset, neque ab hostibus aut latronibus spoliatus, neque ab alio quopiam deceptus esset. Tale tributum à seculo non est indictum, vt quilibet absque vlla exceptione dimidiam partem totius argenti sui numerati persolvere cogeretur. Et vulgus quidem non putauit se plus parte dimidia persolvere, cum interim re vera totum vsque ad minimum teruntium; atque adeò plus toto persolueret. Quòd vt accuratè intelligatur, tota mente repetere oporteret, quod Henricus octauus post inchoatum ià schisma, pecuniam argenteam probæ monetæ in scoriam prius vertit. Porro qui schisma Henrici auxerunt, etiam de bonitate monetæ quotidie aliquid detraxerunt, donec assem ferè ad sextantem; hoc est, ad uncias duas redegissent. Ecce autem

Anno 1552.

*Fraus in
minuendo
pecunia
pretio.*

autem cum vilior & magis adulterina pecunia nullo modo cudi posset, cum quoddam pro asse populo exsoluisset iterum ad æstimationem assis populo recipi quacunque ex causa oportuisset, subito iubent, quod pro asse exoluerant, pro semisse reddi. Adde etiam, quod certa pecunia genera ad assem à Rege æstimata, pro quadrate atque adeo sextante iterum recepta sunt.

Furtum hæreticorum ingens.

Nunc qui hæc omnia genera fraudum contulerit, facile deprehendet, vniuersis Angliæ ciuibus vniuersam ipsorum pecuniam argentam intra paucos annos non semel ablata fuisse, & ereptam. Accedit eodem, quod concussiones etiam non ferendæ passim à potentioribus committebantur; dum illi soli prævidentes pecuniæ decrementum & diminutionem futuram; (vtpotè cuius rei autores ipsi fuerent) prius & æs alienum creditoribus soluerent, & famulis stipendia numerarent, & prædia coemerent, ea pecunia hodiè numerata, quam postridiè minus quarta parte valituram præsciebant. Hæc omnia mala, Deus ex infinita clementia sua permisit, vt populus hæc salutem ratione intelligeret, quàm iniqui dispensatores gratiæ Dei & donorum cælestium essent, qui nec urbana quidem negotia sincere administrarent. Veritas enim ait, *Si iniqui mammona fideles non fuistis, quod verum est, quomodo credet vobis?* Itaque veritas Euangelij hæc est, eos qui populum in ijs quæ seculi fuerunt, tam iniquè fraudarunt; nullo modo potuisse veros & fideles mysteriorum Dei censors existere. Et tamen iidem illi erant qui sacris omnibus præerant, mirandum vt non sit, si hæresim pro fide

Luc. 16.

fide Catholica populo ministrarint.

Sed non contenti homines impij hoc furto *Sacrilegium*
 ac latrocinio, voluerunt insigne sacrilegij et *hæreticorū*
 iam genus adiungere. Emissis itaque per vni-
 uersum regnum quæstoribus Regijs alijsque *insigne.*
 ministris idoneis; præceperunt; vt vniuersæ
 Ecclesiæ thesauros suos ac suppellectilem, o-
 mnia etiam ornamenta, in vñus Regis trade-
 rent. Abstulerunt igitur primùm quicquid erat
 ex argento vel auro, cruces, calices, pixides, &
 si quid huiusmodi; quicquid etiam erat in do-
 narijs preciosum vel in ærario. Deinde cande-
 labra cæteraq; quæ vel ex ære, stanno, plumbo
 ac ferro aliãue materia alicuius momēti erat.
 Vestes itē Sacerdotales & altariū ornamenta;
 Campanas præterea quæ erant meliores, vnica
 (vt plurimum) relicta ad conuocandum pupo-
 lum, & vno in quaque Ecclesia calice ad com-
 bibendum in communionē; & vnica veste sa-
 cerdotali, ad officia ecclesiastica celebranda;
 qua tamen posteriores Calvinistæ vti recusa-
 runt. Atque hæc quidem tūm in Anglia fie-
 bant. Iam videamus qua ratione iustissimus
 Deus, horum scelerum autores paulò post ca-
 stigauerit.

Diximus superius de Edouardi Seimeri So- *Dudlei com-*
 merfeti Ducis, (qui Regis etiam auunculus & *filium de*
 Protector erat) cum Ioanne Dudlæo Comite *tollendo*
 Varuicensi, simultatibus : hic cūm Seimerum *Seimero.*
 in arcem Londinensem antea coniecisset, &
 ex ea re magni animi existimationem acqui-
 siuisset, & nonnullorum etiam Catholico-
 rum studiū sibi adiunxisset; experientia præter-
 rea

rea didicisset, Seimerū pusilli animi, abiecti
 spiritus hominem esse; statuit omnino e medi-
 eum tollere. Quod ut facilius efficeret, voluit
 primò amicorum potentium præsidio se mu-
 nire: vnde & illis ipsis diebus quibus Seimerus
 in carcere tenebatur, Ioannem Russellum &
 Gulielmum Pauletum Comites creati curare
 rat: hunc Viltoniensem, illum Bedfordiensem.
 Nunc verò cum Seimerum funditus euersum
 erat, ad quintum idus Octobris eundem Paule-
 tum Marchionem Vintoniæ renunciari fecit.
 Gulielmum verò Harbertum, Comitem Pem-
 bruchiæ; Henricum Marchionem Dorcestre-
 sem, Ducem Suffolciæ; ipse autem se North-
 briæ Ducem, Regis accedente autoritate, quo-
 in manu sua habebat, constituit. Atque horum
 amicorum potentia auctus, quinto post die
 imerum iterum in custodiam tradit, vna cum
 vxore ac præcipuis quibusdam amicis, quorum
 nonnullos postea vna cum eo occidendos
 raut. Ad decimum enim Calendas Februarii
 Edouardus Seimerus Somerseti Dux, eo nomi-
 ne condemnatus, quòd die quodam Dudlai
 domum & cubiculum occulto thorace mun-
 tus intrasset, eo animo ut ipsum in lecto con-
 foderet, (quanquam id efficere non tenta-
 set,) securi publicè percussus est; & paulò post
 Rodolphus Vanus, Milo Partrigrius, Mich-
 Stanhopius, & Thomas Arundelus, equites
 nes aurati, ut consiliorum Seimeri particip-
 eadem poena plectuntur.

Anno 1551.

Honores dis-
 triduti.

Seimeri con-
 demnatio
 & mors.

Dudlai con-
 filium de oc-
 cupando re-
 gno.

Iamque Dudlaus his feliciter gestis maior
 animo concipere coepit. Erat enim nunc vni-
 uersa Anglia in sua potestate, præcipue Rex

quo cætera pendebant: quem cum ille vel ta-
be quadam laborantem, vel ita in manu sua
constitutum, vt ad ipsius nutum & arbitrium
laborare posset, animaduerneret; inijt cogita-
tionem de occupando regno quod hac ipsa ra-
tione quam nunc dicam consequuturum se
sperauit.

Erant Henrico Marchioni Dorcestriæ, (quæ
nuper Suffolciæ Ducem factum esse memini-
mus, (filix tres ex vxore Francisca, quæ filia
fuerat Mariæ sororis Henrici Regis Octauî na-
tu minoris, (nam maiorem natu Marga-
ritam Scotorum Regi ante nuptam diximus,
hæ tres Ducis Suffolciensis filix, cum ex Henri-
ci nepte natæ essent (licet ex illegitimo matri-
monio vt existimabitur, videbantur proximæ
successionis regnandi iure, si Henrici liberi non
obstarent; nam de Margaritæ maioris natu so-
bole, cum in Scotia esset, nullam Anglis ha-
bendam esse rationem Dudlæus existimabat.
Ineunt ergo consilium duo isti Duces, Suffol-
ciensis & Northumbrius, de collocandis in
matrimonio his tribus filiabus, ac deinde de
tollendis Henrici Octauî liberis, (qui tres
etiam erant,) vt sic ad has transiret successio; vt
autem communicatione huius tanti boni plu-
res colligarentur ad sceleris suscepti defensi-
onem, statuitur, vt duorum potentissimorum
Comitum Pembruchix & Huntingronix filijs
primogenitis, duæ Suffolciensis Ducis filix mi-
nores, nuptui tradantur; Iana verò ætate maxi-
ma, ad quam primo loco, Henrici liberis sub-
latis, regni hæreditatem cupiebant peruenire
Dudlæi filio quartogenito, cui Hilfordi nomen
S fuit,

Ducis Suffolciensis filia.

Tria matrimonia eodem die.

fuit, in vxorem daretur. atque ita factum est vt omnia tria matrimonia eodem die in magna pompa Londini celebrata sunt.

Statim verò post, ægrotare coepit Edouardus Rex, ac lente tabe consumi; quo perspecto, Dux de Gloucestria diligentius incumbere negotio, ac primo quoque tempore Mariam primogenitam Henrici ex Catharina filiam, quam solam timebat (nam de Elizabetha ex Anna Bolena parum curabat) Londinum aduocare, vt in sua potestate esset, ac publica custodia seipsum statuit. Sed præceleris Edouardi mors, consilium non impediuit; Maria enim Princeps, cum Dux iussu Londinum properaret, ac iam ciuitati proxima esset, admonita à suis, Regem ferè in extremis esse, ac periculum sibi Londini pariter deseruit inceptum iter, & ad arcem quam suam minimè munitam, quæ Framingham dicitur, omni celeritate se recepit; vbi viginti diebus deinde die ab amicis quibusdam secretis, quæ in aula habebat, certior facta, quòd Rex obisset, quanquam adhuc diuulgata res non esset, nec ipsa ignoraret quantæ vires contra eam paratæ essent, omni tamen timore deposito, ac in solo Dei iustitiæ ac innocentie protectione confisa tubarum sonitu Reginam se promulgauit.

Mortuus est Edouardus pridie nonas Iulii ætatis suæ anno decimo sexto, regni verò septimo, eodem prorsus mensis die, quo pater eius Thomam Morum integritatis & iustitiæ capite ferendum ante aliquot annos curauerat; vt omnes qui rectè rationes rerum expectarent facillè perspicerent Henricum tantum

Maria Londinum vocata iugit.

Edouardi mors.

si eadem, morte primogeniti sui iuisse; nec ta-
 men expiasset, quia poenitentiam de peccato
 suo secundum Deum non egit. Eodem pertinet,
 & ad eandem Dei iustitiam referri debet, quod
 nullus planè ex Henrici liberis, (quos ille ut
 multiplicaret, ac posteritati perpetuaret toties
 se vxores mutare fingebat) sobolem vllam ex
 se reliquerit (licet omnes iuuentute florent)
 sed steriles transferint sine prole aut germine,
 ne Patris tam impia propago, vllas radices age-
 ret Northumbrius ac Suffolciensis Duces, noni-
 hil perculsi præmatura Edouardi morte, quam
 diu celeri vix posse sperabat, etsi omnia non-
 dum ritè disposita essent, progrediendum ta-
 men rati, ad arcem Londinensem, quamprimùm
 se conferunt: ibi accepto clam vniuersæ ferè
 præcipuæ nobilitatis iureiurando, in verba sua
 ac Ianæ Ducis Suffolciensis filia, quæ Regina
 erat futura; paulò post, euocarunt clanculum
 Prætozem Londinensem & sex præcipuos Se-
 natores, quorum etiam iusiurandum in eandem
 sententiam postularunt; & tandem interposi-
 tis alijs duobus diebus, prædictam Ianam edi-
 ctis publicis Reginam promulgarunt. Quam
 rem populus indignissimè se ferre inusitato
 quodam silentio commonstravit; nonnulli et-
 iam apertius obmurmurare, quorum vnus
 cui Gilberto Potto nomen fuit, à Domino
 suo proditus & accusatus, abscissis auriculis
 publicè castigatus fuit; accusator autem qui
 Sanderus vocabatur, eodem ipso die per
 Thamesim vectus, subuersa scapha submer-
 sus est. Alij carceribus traditi sunt, eò
 quòd scripto à D V C I B V S proposito,

*De iustitia
 in Henrici
 sobolem.*

*Iana Suffol-
 ciensis pro-
 mulgatur
 Regina.*

*Franciscus
Inglefeldus.*

contra Mariam subscribere recusassent: quorum ferè primus ac præcipuus fuit Franciscus Inglefeldus eques auratus, summæ fidei ac integritatis vir, qui cum Catholicus & ex ipsa Mariæ familia esset, maluit fortunas suas omnes & vitam ipsam, summo potius periculo obire, quàm humano terrore à recto deduci: hinc ergo cum alijs custodiæ traditur, qui omnino certissimam mortem subituri videbantur, Northumbrius victor extitisset.

*Qua dabat
Dudleo au-
daciâ.*

Erant autem plurima quæ non dubiam Historiæ spem, Northumbrio præbebant; eorum tam externa quàm domestica: nam ut domus omnia pro eo faciebat vniuersa nobilitas, tum ac iureiurando sibi astricta, illiusque animo confirmabant totius populi (ut videbatur) uor, vires regni in sua manu positæ, Mariæ us quòd esset foemina; demortui denique Regis autoritas, cuius vltimam voluntatem legitimo testatam pro se affererat: ita ab externis principibus nihil sibi timebat, nec quicquam

*Henricus 2.
Gallia Rex.*

auxilij ad Mariæ partes iuuandas expectare posse sciebat. Primùm enim cum Henrico Galliarum Rege, pacem paulò ante fecerat reddita ei Boloniensi ciuitate, & consequenter etiam cum Scotia, cuius Regina Maria, nuptiam erat Francisco Henrico filio primogenito, deinde Carolus Cæsar, à quo solo Maria sperare potuisset auxilium, tanto impetu bellorum

*Principum
in Casarem
conspiratio.*

hoc ipso tempore premebatur, ut vix consistere potuerit. Postquam enim superioribus annis vniuersa domita Germania Electoribus Saxonem, & Lantgrauium Hessum protestantium capita, in suam potestatem redegerat, &

secun

secum captiuos in Belgium abduxisset; tantum ea res aliorum Principum animos in eum commouit, vt Henricus Galliarum Rex, alioquin maximus hæriticorum hostis, Protectorem libertatis Germanicæ & horum captiuorum vindicæ se scripserit, Mauritius etiam Saxo qui Cæsari hæctenus fidelis extiterat, ac beneficia infinita ab eo acceperat, cum eodem Rege contra Cæsarem conspirauerit, iunctisque viribus tam illi, quàm Brandeburgicus cæteri que Germaniæ Principes bellum ingens Carolo mouerint. Et quod molestissimum & omnium aliorum periculosissimum ipsi fuit; Henricus tres amplissimos Episcopatus, Tullum, Verdunum & Metim, breuissimo tempore Imperio ademit; Mauritius Oenipontana ciuitate in qua Carolus eodem die fuerat, repente occupata, minimum abfuit, quin ipsum Cæsarem inexpectato aduentu in potestatem redegerit.

Anno 1552.

Mauritius.

Brandeburgicus.

Quæ omnia cum Northumbrius in Anglia non ignoraret, non mirum, si tempus commodum ratus sit consilia sua feliciter perficiendi. Itaque cum Londini omnia pro arbitrio constituisset, Ianam Reginam promulgasset, ac in arce Londinensi collocasset, optimatum singraphas ac iusiurandum accepisset, populum confirmasset, magistratum officia distribuisset, & concionatores nonnullos delegisset, quorum primus fuit Ridlæus Pseudoepiscopus Londinensis, qui è suggestis tam Mariæ quam Elizabethæ causam impugnarent; Ianæ verò defenderent, ac populo commendarent id quod illi sedulo pro consuetudine fecerunt, cum illorum

Dudlai scelerata.

rum institutum sit, ad omnem humanum fauorem, se accommodare, & id populo semper pro Dei verbo proponere, quòd à potentioribus suæ sectæ præscriptum fuerit) his confectis non aliud sibi iam obstare ratus, quàm quòd Maria in sua potestate non esset; ne procrastinatione sua populus ad illam conflueret, omni celeritate delecto milite, in eam ducit. Suffolciensi Duce ad res Londini conseruandas suo loco relicto.

*Concurfus
ad Mariam*

Cæterùm Mariæ causa tam erat perspecta, ac grata vniuersæ plebi, & Northumbrij ambitio odiosa: vt ex omnibus vndiquè partibus ad illam ingens fieret concursus, & minùs quàm decem dierum spacio, supra triginta milium millia secum habuerit, quibus omnibus tanta erat abundantia rerum ad victum necessariarum, vt cereuisiæ cadus vno Reali Hispanico; quatuor verò panes magni, sexta Realis parte vanierint. Nonnulli etiam ex optimaribus qui Londino abfuerunt, ad illam confluebant, quod cum Senatores ac reliqui ex nobilitate Londini degentes, intellexissent; quamquam Northumbrij postulatis cum præsens esset, refragari non auderent, eum tamen nunc cum exercitu egressum proditorem declarant, ac Ducem Suffolciensem suo loco relicto, vna cum Iana filia, Regina paulò antè declarata, in custodiam tradunt; Mariam honori & regno restitunt, & edictis publicis quicquid antea vel à se, vel à Northumbrio Ianæ nomine factum fuerat, rescindunt.

*Dudlaus
proditor
de-
claratur.*

*Dudlaus
se dedit.*

Quibus rebus ad Northumbrium perlatis, cum milites etiam suas passim à se dilabi & ad Mariam

Mariæ partes transire cerneret, animo fractus, Mariâ ipse quoq; postridie Cantabrigiæ cōclamat; & deinde magistratui se dedit, die decimo postquâ Ianæ imperium tribuisset. Quinto post die Lōdinum captiuus ducitur, vnde paulò ante triumphans exierat, ibiq; perduellionis, vna cum quatuor filijs condemnatus, 11. Calendas Septembris securi percutitur, cū prius hæresi omni renuntiaffet, fidemq; Catholicam sincere ex consilio Nicolai Hæthi Eboracensis postea Archiepiscopi, fuisset amplexatus; quâ semper quidē pro ingenij sui acumine, intellexit vnicâ & verâ esse fidē: nisi quod ambitione excæcatus cū videret per fidei Catholicæ professionē prorsus nullâ; per simulationem verò hæresis, saltem aliquam spem regni obtinendi offerri; maluit hoc modo ad regnum aspirare, quàm in Catholica fide cuiquam parere.

Dudlai mors.

Ac quatuor quidem eius filijs parcitum est, quorū duo adhuc viuunt, in magna gratia apud Elizabetham; Ambrosius Varuicēsis, & Robertus Lecestrensis, Comites, Ambrosius mitioris naturę ac minùs semper ambitiosæ extitit; Robertus verò tantorum malorum autor habitus deinde fuit, vt nihil optima Maria fecisse in vniuersa vita Reipub. Christianæ incommodiùs existimeretur, quàm quodd illum iustissimè condemnatum, vita donauerit. Quando autem Deus post viginti ferè annorum schisma tam admirabilem victoriam, Mariæ Catholicæ Principi, contra vniuersos penè optimates, sine vlla sanguinis effusione concessit, satis manifesto miraculo Catholicæ fidei veritatem, vniuerso mundo commendauit.

Dudlai filij condonati.

D E M A R I A E
R E G N O .

P A R S S E C V N D A .

Maria igitur Henrici & Catharinae filia post obtentam caelesti auxilio, tam insignem, & inexpectatam victoriam, ciuitatem & arcem Londinensem more triumphantis ingressa; mox, nullo Senatusconsulto expulso, sed sua sola pietate, prophanum Primatus Ecclesiastici titulum respuit, & è stylo Regis sustulit. Episcopos, Edmundum Londinensem, Stephanum Vintoniensem, Cuthbertum Dunelmensem, qui ob fidem varijs carceribus vitæ etiam afferuabantur, Thomam item Norfolciæ Ducem, & Edouardum Cortneum Marchionis Exoniensis olim ab Henrici occisi filium (quem Deuoniae etiam Comitem illa postea creauit iniuste ad perpetuos carceres damnatos, & libertati & honori pristino restituit: Exilij & perduellionis iniquissimam contra Reginaldum Polum Cardinalem, latam sententiam reuocauit, grauissimum vectigal, populo prius ab Edouardo impositum, condonauit. Et ne adulterata pecuniae permutatione, tam misere expilareretur subditi, misericordissime curauit vt Rex

Maria in ciuitatem Londinensem ingressa & acta.

ut Rex Regi quid præstet, & hæretico Catholicus quantum intersit, omnes statim viderint, & gauisi sint.

Et quia sanctissima foemina, publicum bonum suo semper commodo prætulit, cum hætenus per totam vitam, vsque ad 38. ætatis annum virginitatis amore castissima permansisset; primo quoque tempore suorum suasu de nuptijs cogitauit: id enim Senatus summopere, propter spem prolis quæ ipsi in regno succederet, urgebat. Primùm verò adiecit animum, ex quorundam Senatorum consilio, in eum iuuenem quem antea Deuonia Comitem ab ea creatum commemorauimus. Sed meliori postea ac Angliæ magis salutari consilio, Philippo Imperatoris Caroli Quinti filio, cum alias ob causas grauissimas; tum maximè, ut potentissimi optimique Principis adiumento, Regnum ad fidem & obedientiam Sedis Apostolicæ restitueret, nupsit. Thomam Viatum equitè auratum, magnæ potentia virum, ut eas nuptias, regniq; ab hæresi reconciliationem impediret, turbas in Cantij Prouincia cientem, sua potiùs insigni fide, quàm vlla militum manu deuicit, Ducem Suffolciæ paulò ante de vita condonatum, & nunc iterum tumultuantem, Comitem etiam Deuonia ob prælatum sibi Philippum, irascentem, & Elizabetham ex Anna Bolena Henrico natam sororem suam, cum Viato (ut Senatui videbatur) contra se ingratiſſimè conspirantes, in Turrim coniecit; Ducemque Suffolciensem postea capite plectit; Comitem in Italiam relegat; Elizabetham quæ postea adepta est regnum,

Maria de nuptijs cogitat.

Conspiraciones in Mariam.

magnorum virorum victa precibus, quodque puella esset ereptam morti, custodiendam Vostochium mittit. Vt mirum sit quo sensu tam confidenter Elizabetha, in eo quem de suscepta nuper Belgica expeditione edidit libello, asserat; de sua in sororem Reginam fidelitate, se nunquam, ne in quaestionem quidem vocatam

Maria clementia.

His omnibus, alijsque etiam hæreticis & coniuratis, melioris mentis vllam spem præbentibus, pacifica Regina, & à sanguine abhorrens, lubentissimè parcitum cupiebat. Et sanè nisi viri prudentes, quorum consilijs se passus est regi, contrarium suassissent, & ipsi Duci Dudlæo, & Ianæ eiusque marito, qui regnum usurpauerant, sicut cæteris Dudlæi filijs perditionis condemnatis pepercit, condonasset. Hoc autem in ea singularis fuit in D B V M & Ecclesiam pietatis argumentum, quòd in se commissa peccata, multò faciliùs remisit, quam quæ in Christum & religionem perpetrata deprehendit.

Maria reuerentia in Ecclesiam.

Erant qui cum cæteris conspirauerant, varij Pseudoepiscopi læsæ maiestatis condemnati, sed hoc nomine noluit in quæpiam ipsorum Maria secundum leges ciuiles animaduerti, sed ad Ecclesiæ iudicium eorū causam profusus deferri mandauit; præsertim in causa Cranmeri Archiepiscopi Cantuariensis, in quem, non nisi secundum mandata Apostolica inquiri, & sententiam dici permisit; vbi non ipsa, nec suæ maiestatis maritus Rex verè Catholicus, iudicū, sed accusatorū, corā commissario Apostolico per procuratores, pulcherrimo exemplo

emplo & ordine partes egerunt, sicut ipsi vidimus.

Hic erat ille Cranmerus Cantuariensis, qui sententiam diuortij contra Catharinam iniquissimè tulerat; qui nunc completa mensura nequitiae suae, primùm læsæ maiestatis in publicis regni Comitibus, nunc sua propria confessione conuictus; deinde spe vitæ Catholicum se fingens, ac septies & decies se palinodiam canere proprio chirographo attestatus; demùm in illa hypocrisi deprehensus, ab Episcopis Catholicis de gradu omni deiectus Ecclesiastico, & brachio seculari traditus, Oxonji postea comburitur impœnitens: Legibus enim antiquis de puniendis hæreticis, iterum zelo principe Christiano dignissimo renouatis, non solum ille, sed aliquod pseudoprophetarum cœturæ sunt sublata.

Cranmerus comburitur.

Sed vt intelligant omnes quanta in coercendis hæreticis, religioneq; Catholica per omnes ditiones suas restituenda, sit vsa pietate, prudentia cōstātia ac celeritate; quia ad sãctissimę fœminæ immortales laudes, & ad gētis peccatricis & infœlicis, tam facilè postea ad vomitum redeuntis, pudorem & castigationem pertinet, hæc silenda non censeo.

Maria modestus in restituenda religione.

Ac primùm quidem, vt rem feliciùs ac faciliùs efficeret, de suorum consilio iussit; vt omnes externi, qui neque publicam personam gererent, nec in ciues essent ascripti, ad certum diem grauissima indicta poena, de Regno exirent. Dicuntur autem ex hoc decreto abiisse, supra triginta millia hæreticorũ, variarum nationum & sectarum: nam omnes in hoc

Anglica;

*Petrus
Martyr.*

*Bucerus.
Phagius.*

*Officia Ca-
tholica fieri
coepta.*

*Edouardi
regis exe-
quia.*

Anglicanum asyllum Edouardi temporibus lu-
benter confluerant: De Petro Martyre ali-
quamdiu deliberatum est in Senatu, utrum ex-
pediret illum in insula flammis tradere, quod
ille inter ceteros, multum damni Reipubl. at-
tulisset: sed itum est in illud, ut quia publica
fide venerat, demitteretur potius cum suis. Bu-
ceri verò corpus paulò antè Catabrigiæ sepul-
tum, iubebatur secundum leges, cum Pauli Pha-
gij cadauere, exhumari & comburi; vxoris autè
Petri Martyris impura ossa, è coemeterio in
sterquilinum Oxonij proijci.

Quoad officia sacra ac fidei Catholicæ ex-
ercitium, non potuit regina autoritate sua, nec
nisi ordinibus conuocatis, ciuibus præcipere:
sed & exemplo suo & edicto publico, quod
spendit omnium contrariarum legum abba-
reticis latarum executionem, cunctos cohæ-
tata est, ut schismatica Zuinglianorum templa
preces ac communionem, non adirent, sed ad
catholicos ritus iterum redirent: Ad quam so-
lam voluntatis suæ declarationem, & tam præ-
cipis, populum in omni religione præ-
euntis, imitationem, officia catholica per to-
tum Regnum in omnibus ferè ecclesijs fieri
coepta, sunt. Continudè etiam aperta sunt pul-
pita Catholicis Ecclesiastis, & ne amplius con-
uersiones haberent hæretici, prohibitum est.

Omnium quæ ritu catholico publicè in An-
glia fiebant, primæ fuerunt exequiæ; quas &
more maiorum, & peculiari quodam in fratris
affectu, pro Edouardo, licet extra ecclesiam se-
cundum iudicium humanum defuncto, cele-
brari solemniter voluit. Sed melius postea in-
stituta.

stituta (et si suprâ quàm dici potest mœrore ex hoc confecta) si ita secundum regulam pietatis & religionis passa est regi, vt ne pro patre Henrico horrenni schismatis & peccati autore ac radice, publicè oraretur, tandè consentiret.

Maria religionis disciplinam affectum in fratrem pra-

Sed in his primis restituendæ Ecclesijs iniurijs, grauius à clero passim in eo peccatum est, quod Regina ita (vt dictum est) facultatem exercendæ Catholicæ Religionis concedente, mox multi ex superiore Henrici & Edouardi temporibus schismate, canonum, & regulæ ecclesiasticæ oblitæ, sine conditionis cuiusq; suæ consideratione, non examinantes, à quibus & qualibus Episcopis, quouè modo fuerant ordinati; vtrum aliquo censuram, vel irregularitatum vinculo aut impedimento innodati ac irretiti, temerè planè ac irreuerenter (ne quid grauius de hominibus, ex canonica disciplina neglecta potius, quàm contempta peccantibus dicam) ad sancta altaria & sacrificia conuolabant: cuius etiam rei in hac nostra historia putauimus, ad aliarum gentium cautelam & cõmonitionem, mentionem facere; ne & ipsæ aliquando, vbi disciplina ecclesiæ est perturbata, in eiusmodi errores incautè labantur.

Error Cleri,

Nota.

Cæterùm ex hac fortassè in clero, maximè illius temporis supina ac irreligiosa negligentia, tam citò (Deo vindice, qui sancta non nisi sanctè tractari voluit) cum pientissima Principe etiam hoc religionis summum bonum amissimus. Licet hanc culpam suam speramus post totius reipublicæ (vt infra dicetur) Sedi Apostolicæ factam reconciliationem eos omnes grauisimo dolore recogitasse, & pœnitentia purgasse.

Cæterùm

*Religio Ca-
tholica re-
stitueretur.*

*Hæreticorū
rabies.*

*Polus accer-
situr.*

Cæterum ut ante dicere cœperamus, partim Reginæ mādato ac suāsu, partim paulò post ordinum auctoritate effectum est; ut abrogari cōtra fidem catholicam fratris sui nomine sanciti legibus, deinceps antiquus orandi & sacrificandi mos, per totam Angliam & Hiberniam, reliquaque sibi subiecta loca restitueretur. Neque hæretici ipsi multum ausi sunt resistere. Solum vnus reliquis magis furiosus & audax, in eum qui primam catholicam concionem in celebri illo apud S. Paulum suggesto habuit è medio infinitæ multitudinis, extractum pugionem punctim eiaculatus est, qui delatus in columnas ligneas pulpiti, incassum cecidit; sed non sine magno mox hæreticorum astantiam tumultu: quorum furorem ut euaderet ecclesiastes, difficulter è turba & loco quò stabat quorundam opera subductus est. Simili furore alter etiam sclopeto alium ex eodem loco perorantem petijt, sed frustra: & re intellecta, præsidium postea concionatori donec ille furor deferbuisset, datum est: nec ut in eum statum in quo erant res religionis cùm regnare cœpit Edouardus, alia ferè impedimenta Regina habuit.

Sed quia ad illam immanem à Sedis Apostolicæ & orbis terrarum communione, per Henricum infelicem patrem suum inuectam separationem resarciendam, ditionesque suas ad veterem disciplinam ac obedientiam & subiectionem summi Pontificis in soli dum reuocandas, maiore opus erat molimine & industria; nec id rectè sine suæ sanctitatis gratia & voluntati transigi posse videbatur; illustrissimum

mum Cardinalem Polum multis nominibus si-
 bi charissimum, quamprimùm potuit & licuit, *Polus Lega-
 tus à latere,*
 accersendum curauit. Quem & Iulius Tertius
 Pontifex libenter dimisit; amplissimisque mā-
 datis instructum Legatum de latere suo, ad Re-
 ges ac Regnum vniuersum dedit. Sed hæc om-
 nia propter merum grauiorum tumultuū, qui
 videbantur exoriturum, non nisi secretò ab initio
 fiebant, re cum paucis tantum ex Episcopis se-
 lectoribus Consiliarijs communicata. Nec Po-
 lus antè Italia excedere constituit quàm An-
 glici Regni conditio ei explorata esset; quod
 ob superiora schismata pertubatissimum esse
 existimabat: atque ne se loco adhuc moueret,
 Cardinalis etiam Dandimus tùm Bruxellis
 apud Cæsarem Legatus, multas grauissimas-
 que sibi Cæsarique videri rationes, ad Polum
 scripsit: miserunt enim Pontificis mandato
 Ioannem Franciscum Commendonum tùm
 Papæ è cubiculo, postea Cardinalem magno &
 expedito ingenio virum, in Insulam, vt de re-
 rum statu Pontificem & legatum certiores
 quamprimùm faceret. Istam prudenter ac im-
 pigrè rem agit, vt & cætera omnia explora-
 ret, & Reginā ipsam aliquoties clàm alloque-
 retur, & ab ipsa singrapham acciperet; quo o-
 bedientiam Apostolicæ Sedi pollicebatur, at-
 que à schismate absolutionem pro Regno pe-
 tebat: promittens se rebus publicis compo-
 sitis tumultibusque sedatis, officium suum per
 Oratores facturam. Commendonus cum ijs
 mandatis Romam rediens, promptam Reginæ
 voluntatem Pontifici aperuit.

*Commendonus in
 Angliam
 mittitur.*

Polo

*Polus Lega-
tus ad Cae-
sarem,*

*Vnde prin-
cipium
schismatis
in Anglia.*

Polus autem adhuc in Italia subsistens, altera cum illa Anglicana, etiam ad Cæsarem, et pace inter ipsum & Regem Gallorum concilianda, decernitur legatio. Vtroque munere suscepto mox iter ingreditur, scriptis tamen prius ad Reginam Mariam litteris gratulationis & consolationis plenis; quibus eam ut in sacro Regni sui ad pristinam gloriam & Romanæ Ecclesiæ obedientiam ac cõmunionem reuocandi proposito, constanter persistat, diligentissimè admonet, suamque operam maiestati suæ in omnibus offert. Ex quibus litteris ista quæ ad hanc rem maximè pertinent inferenda duximus. *Mea erga Deum & suam Ecclesiam, ac erga Maiestatem tuam pietas mouit, ut vnium in hoc Regni tui initio tibi in memorem reuocare: quod est, ut cum ita singulare beneficium à Deo acceperis, diligenter consideres, quibus radicibus perturbationes rerum ad iustitiam & ad veram Religionis cultum pertinentium, pullularint: quippe cum illa indies in isto Regno cum tanta ruina succreuerint tam publica quam priuata, quanta non ignoratur. Atque si hoc ita feceris, percipies profectò principium & causam omnium malorum tunc pullulasse, cum perpetuum humani generis aduersarius, patri tuo persuasit impurum consilium, ut diuortium fieret matris tue optimæ reginæ. Atque illi magna in Deum, ipsam, in te, in seipsum iniuria, maius additum est scelus, quòd à matre diuortium fecit omnium Christianorum, à sancta Catholica obedientia, & ab Apostolica reuerentia. Ex hoc iniquo & impio semine tot pestiferi fructus nati sunt, ut ita regnum ubique corruerint, ut nullum neque iustitia, neque*

vera religionis vestigium aparuerit : relegata enim sunt amba, quando reuerentia & obedientia Ecclesia eiecta fuit ; neque prius sunt reditura, quam diuina obedientia in animum recepta sit eorum, qui rebus praesuerint. Hoc facile tua Maiestas illi seruo suo potest credere, qui plurima, & ista, & Maiestatis vestra causa passus est. Neque vllam defendenda causa tua ratione praetermissi, vbi aliquod extaret remedium, quo te tuis molestijs subleuarem. Quod si mei labores eum finem consecuti non sunt, quem semper desideravi, saepius vel vitam ipsam periculis exponens ; certe nunc ea de re multo magis letor, quam si ipsi adiutor fuissim, cum apertissimè cognouerim diuina prouidentia in Maiestatem tuam propensam voluntatem. Nam profecto noluit Deus illa humana te manu adiuuari, neque Pontificis, neque Caesaris, neque vllius Principis : quamuis nunquam cessauit Pontifex Casarem ad opem ferendam cohortari, neque mea defuit diligentia vtrisque ad hoc pium opus sollicitandis ; sed diuinitus res protracta est, donec statutum tempus à Deo aduentarit, quo diuina manu subleuareris. Interim vsus est Deus eadem ratione, qua erga charissimos & dilectissimos vti consuevit, quos nutrit & educat in omni calamitatum erumnarumq; genere ; vt gratia sua semen altiores radices in corde tuo posset extendere, meliusq; floreat, ac nobiliores fructus producat, cum visum fuerit in pristinam felicitatem reuocare. Istud nunc omnes boni expectant, atque ego in primis, cui maior occasio concessa est, dotes animi, quae diuinitus tibi concessae sunt à teneris cognoscēdi. Eares me multo etiam magis impellit, vt Maie-

I
stati

stati tua id significem de re tanta, quanta est Ec-
 clesia, obedientia; me magis etiam sollicitum esse
 quam antea, qua mente sis erga religionem, &
 quo pacto affecta. Nam cum circiter trecenta
 millia passuum distem ab vrbe Roma, nuper a
 me de rebus Britannicis est delatum, & per
 teras summi Pontificis certior factus sum te ad
 summum imperium esse prouectam, & electus le-
 gatus à sancta Sede Apostolica, ad Maiestatem
 tuam, & ad Caesarem, & ad Galliarum Regem,
 vt tibi gratularer pro victoria Dei; in hac causa
 ipsius Dei. Sed quia quanti res sit intelligo, cer-
 tui non inutile fore si Maiestatis tuae mentem quo
 pacto Deus mouerit, prius percunctatus fuerit,
 cuius causa presentem nuncium cum meis litteris
 mitto; neque istud quidem quia de optima vo-
 luntate tua subdubitem, quoniam te semper
 tam erga Deum fuisse cognoui, & acceptor
 non immemorem, legumq; diuinarum obserua-
 tissimam, inter quas obedientia Apostolica Se-
 continetur, cui maximè omnium fauere debet.
 Nam certè quidem Maiestatis tuae pater noster
 la alia de causa Apostolicam obedientiam re-
 liquit, nisi quia nollet Pontifex Romanus causa
 tuae fauens, turpi & iniquo eius desiderio assen-
 tiri. Sed quoniam tot annos tanta facta est mu-
 tatio, tantaq; malitia conata est euellere ex
 nimis hominū penitusq; restinguere hanc ipsam
 obedientiam & obseruantiam, mihi visum est
 non absurdum fore, si ex te ipsa percunctaretur,
 quod tempus, aut qua ratio aptior commodiorq;
 videretur ad ipsius vicarij Christi legatione per-
 fungendum, idq; ad istius regni beneficium &
 consolationem: cuius felicitas & quies semper
 magni

magis oppressa fuit, ex quo sancta obedientia expugnari cœpta est, coactaq; solum vertere. De creui igitur prius responsum expectare; quod ut expectationi meae optime respondeat, ab omnipotente Deo suppliciter peto, omniumq; priorum spei quam habent de Maestate tua conceptam, idq; ad confirmationem & incrementum felicitatis tuae & istius regni. Quod si mihi benignam audientiam concesseris, spero futurum, Dei optimi maximi beneficio, ut intelligas in hac ipsa obedientia Ecclesiae, consistere & collocatum esse fundamentum & stabilimentum omnium bonorum ipsius regni. Sic igitur rogans omnipotentem Deum, ut pro sua infinita misericordia Maestatem tuam fortunet in ipso imperio, in quo collocavit, finem scribendi faciam. à Cœnobio Megazeni Benaci idibus Sextilis. 1553.

Ad has illa amantiſſimis respondet literis, quibus desiderium aduentus eius & firmum regni sui ad auitam fidem & Romanæ Ecclesiae obedientiam reuocandi studium significat: porro ab ipso petens ut humillimū suum obsequium Pontifici offerat & vicissim ab ipso indulgentiam sibi & benedictionem petat.

Maria scribit ad Polōs

Ex Italia discedens, Cæsarem de altera delata sibi legatione, & quousq; in itinere processisset certiozem reddit. Cæsar magna cum celeritate nuncium cum litteris mittit, quibus significat fore sibi pergratum, si nō progredetur alterius, donec ab ipso accersatur; quod futurum pollicetur, quamprimū res matura esset: saltē si regredi ad tempus nollet, ne ultra Leodiū progrediatur, rogat. De his moris aliquoti-

es questus est apud Imperatorem Polus; tamen ut prius Angliam ingrederetur, quam nuptiæ cum Philippo filio transactæ essent, veritus eius præsentia nouum impedimentum adferret, Cæsar omninò non consensit.

Interea motus in Anglia varij, præcipue coniuratoribus in potestatem Reginæ redactis & supplicio affectis, ut cunq; conqueuerunt. Sed hæretici (inquietum & turbulentum genus hominum) quod vi & armis apertis contra nuptias cum Hispaniarum principe, & Regni reconciliationem non poterant, diabolicè tentant efficere artibus. Nam præter priuata insidias, quas ad tollendam Reginam (pro quibus Gulielmus Thomasus regij Senatus tempore Edouardi scriba, merita morte status fuit) impiè struxerunt; aliud ad conuendū Londinensem populū, seditioni tu & huiusmodi si valdè deditū, inauditū adinuenerunt stragem. Induxerunt quippe quandā puellā octidecim annos natam, hæresi simul & pretio corruptam, in eam improbam simulationem, ut permitteret in abdito inter duos muros eiusdem domus angulo ad tempus concludi, & per fistulam ad id aptatam eas voces edere, quas istius strophæ artifices sibi suggererent. nomen puellæ Elizabetha Crofta erat, doliator Dracus quidam. Ita ergo illa instructa & in loco ad fraudem accommodato collocata, mirabiles emittit continuò ex antro suo voces easq; tam sonoras, ut per omnes vicinas audiretur. accurrunt vndique ciues, quid sit inquireunt; mirantur, voces non mortalis hominis, sed Angeli esse clamabant; vrbi ac Reipublicæ

*Hæretici se-
ditiones se-
minant.*

*Techna
Draci &
Elizabetha
Crofta.*

*Protestanti-
um Prophe-
tissa.*

licæ iste spiritus comminatur miseriam, ærum-
 nas, mala omnia, si nuptias cum Hispano, aut
 communionem cum Papa Romano admittant.
 Multa item contra sanctum sacrificium & reli-
 quam fidem Catholicam, quasi oracula fundebat:
 erant ex conspiratoribus, qui data opera
 se turbis adstantibus semper ingesserant, qui
 huius spiritus propheticas & obscuriores sen-
 tentias, ad Religionis euerfionem & seditio-
 nem mouendam interpretabantur. Magistratus
 autem ad multitudinem compescendam &
 quid rei sit lustrandum accedit: fraus difficili-
 mē apparuit: sed tandem inuito consilio de dif-
 fodiendo muro & vicinis parietibus vnde vo-
 ces reddi conijciebant, misera puella prodijt;
 ac examinata quorum suafu & consilio hoc fe-
 cerit, confessa est statim, se à quibusdam sediti-
 osis sectarijs, ab eo in primis quem nominavi-
 mus Draco, ad istam nequitiam inductam fuis-
 se. Autores fugiunt, puellæ publica pœniten-
 tia castigatæ reliqua pœna condonata est: &
 ira res tōta in risum & hæreseos maiorem de-
 testationem, quæ tam diabolicis sustentatur
 artibus, recidit.

Tandem ergo his Hæreticorum frustratis
 conatibus, omniumque subditorum animis vt-
 cunque sedatis, Philippo etiam in Angliam iā
 ingresso, ac nuptijs vtrunque expetitis feliciter
 peractis Regis simul ac Reginae authoritate,
 regni reconciliatio summa sedulitate ageba-
 tur. Atque ob eam causam ad diem duodecimū
 Nouembris, ordinum conuentus indictus est &
 Polus è Brabantia quò ante aliquot dies appu-
 lerat, missis ad eum honoris causa duobus pri-
 marijs

*Agitur de
 Anglia re-
 concilia-
 tione.*

*Polus in An-
gliam redit.*

marijs viris Regum consiliarijs, in Angliam vocatur; & vigesimo tertio eiusdem mensis in urbem honorificentissimè deducitur, quintoque post die venit in consilium statuum, quod Parlamentum ibi vocant, Regibusque presentibus legationis suæ causam exponit, hortaturque ut ad Ecclesiæ communionem redeant, sanctissimoque Pontifici Principis Apostolorum successori, debitam authoritatem restituant, qui summam velit ipsis impertire clementiam, ac benignitatem: monet etiam, ut Deo gratias agant, qui talem ipsis Regem dederit atque Reginam. In hanc sententiam locutus egreditur.

Ibi Vintoniensis Episcopus Cancellarius, illius oratione repetita, multisque verbis ad unionem & concordiam eos hortatus, per magnas Deo gratias agendas esse dicit, quod sua immensa misericordia, Prophetam eius et ipsorum semine suscitavit amplissimum videlicet Cardinalem, qui totus in ipsorum salutem incumbat; Postridiè, cum orationem & postulata Legati probassent ordines, concepta fuit petitionis formula qua regi supplicat atque Reginæ; ut ad illum intercedat. Eius hæc erat sententia. *Pœnitere se vehementer schismatis, quod obedientiam sedi Apostolica denegarint, & quod decretis factis aduersus illam assenserint. in posterum verò se futuros in ipsius atque Regina potestate; & facturos quicquid omnino possint, eiusmodi leges omnes atque decreta his comiti abrogentur: maiorem igitur in modum orare, ut interueniant, & efficiant, ut censuris absoluti, in quas iuxta leges Ecclesiasticas per schisma incederant, in Ecclesia Christi gremium rursus accipiant.*

*Forma petitionis pro
reconciliatione.*

quam filij pœnitentes recipiantur, vt deinceps in Romana & sedis Pontificum obedientia seruire Deo possint, ad ipsius nominis gloriam & sue salutis incrementum.

Altera die, cùm iterum adesset Rex, Regina & Legatus, confurgit Cancellarius, & quid super Legati postulato decreuerint ordines, clare pronunciat: deindè supplicem petitionem ordinum, scripto comprehensam & obfirmatam Regi tradit atque Reginae, petens, vt accipiant. Hi, cùm apperuisent, Cancellario reddunt vt pronuncietur. Tùm ille rogat ab vniuerso coetu (qui totum regnum representat) nùm ratam habeant? illis affirmantibus, Rex atque Regina confurgunt, eamque Legato tradunt. Is cùm legisset, diploma vicissim suæ etiam legationis illis exhibet: mox illud recitatur, vt ipsos absoluendi potestatem ei facta à Pontifice, omnes intelligerent. Post, orationem habet, & quàm sit grata Deo pœnitentia, quantumque de peccatore pœnitente gaudeant Angeli, multis in medium adductis exemplis demonstrat: Deo gratias agit, qui mentem hanc emendationis cupidam ipsis inspirauit. Eo facto, confurgit: idem Rex & Regina faciunt, & in genua subsistunt. Ibi tùm ille Dei numen atque misericordiam implorans, obtestatur, vt populum benignè respiciat eique culpam ignoscat: seque Legatum à Pontifice, Christi Vicario dicens vt illos absoluat de more benedicit toti multitudini, simulque eam absoluit. Ad sacellum deindè ventum est: hic Deo sunt actæ gratiæ symphonia cantorum, & festæ lætitiæ fuit editum signum, vti fieri consueuerunt.

*Acta in Comitibus pro reconcilia-
tione.*

*Reconcilia-
tionis publi-
catio.*

Secundo verò Decembris, Rex & Legatus cum omnibus penè totius Angliæ proceribus, veniunt ad templum sancti Pauli; vbi Stephanus Vintoniensis Cancellarius regni, confesso celeberrimo totius gentis suggesto, quod ad crucem S. Pauli, post sacram hortationem edicit populo illius vrbis, quanto studio omnes status, totius regni nomine, se submissim Apostolicæ sedis obedientiæ, quantaque vicissim pietate ab illustribus Legato vice sanctissimi D. nostri sint accepti, & à prioribus peccatis & censuris absoluti. Et vt pro tanta gratia Deo, Papæ, & Regibus pientissimis gratias agant immortales, monet. Et non ita multò post Regum & Reipublicæ nomine, missi sunt Romam Legati, qui officium & obedientiam Apostolicæ pro toto regno sponderent & starent.

Publica gratiarum actione pro Angliæ reconciliata.

Atque in vrbe, propter lætissimæ rei munus um supplicationes quoque publicæ factæ, Deo grates Pontifice ipso sacra mysteria celebrante persolutæ sunt: & indulgentia admodum Iubilæi per Christianum orbem in gratiarum actionem publicata est. Hæc reconciliatio regni post vigesimum annum in qua infestum illud ab Henrico coeptum esset schisma incidit in profestum sancti Andree: vnde synodico postea decreto, constituit illustrissimus Legatus Polus, non ita multò post factus Cantuariensis Archiepiscopus, vt ad tanti beneficij immortalẽ memoriam, festum sancti Andree in perpetuũ, principalis duplicis officio (vt tum illic loquebantur) apud Anglos celebraretur: vt totus Clerus ac populus per

Dies reconciliationis festum principale Anglis.

Vniuersum regnum, in sua quique Parochiali Ecclesia, infra certum tempus, absolutionis ac reconciliationis gratiam in genua prouoluti, humiliter postularent ac susciperent; quod & factum est à plebe auidissimè.

In hac tamen restitutione Religionis aliquę quidem graues interuenerunt, difficultates, de quibus nisi Legatus seipsum aliosque cum magna prudentia & nonnulla etiam indulgentia expediuisset, non ita promptè in reconciliationem hanc & pontificiæ autoritatis agnitionem consensissent, nec in officio permanissent.

Reconciliationis difficultates.

Timuerunt nimirum multi, ac ij in primis, qui ex spolijs Ecclesiarum & monasteriorum ad summos in Republica honores & diuitias euecti fuerant, ne Pontificis iussu huiusmodi possessiones ac bona repeterentur. Hunc istorum metum vehementer auxit, deuotissimæ Reginæ in rebus sacris, quas pater fraterque suus arripuerat retinendis, tanta Religio, vt omniũ decimarũ, primitiarũ, beneficiorũ ac similiarum prouentus, ærario Regio ante applicatos in illustrissimi Cardinalis manus ac dispositionem resignauerit; eiusq; summi conatus vt ex antiquissimis illis monasterijs aliqua saltem ad Dei gloriam & regni honorem, primo quoque tempore restituerentur: præsertim vt celebre illud Vestmonasteriense cœnobiũ Benedictinorum, progenitorum suorum commune sepulchrum in pristinum vsum accommdaretur. Occupabant illud tũ presbyteri quidam seculares (conuerterat enim Henricus in Collegiatam Ecclesiam) qui nec ipsi impiè acqui-

Vestmonasterium instauratur.

suo iure, nec rogati quidem à sua Maiestate
cedere volebāt; quos tamē postea sua Maiestas
& illustris. Legatus, partim coactione, partim
compensatione, è monachorū antiquissima &
iustissima possessione abegerunt. His itaq; rebus
fundorum Ecclesiasticorum occupatores ter-
riti, videbātur aliquid turbarum excitaturi,
que tempore importunissimo, nisi mature
toti prospectum fuisset, Eò ergo ventum est,
ordinibus id postulantibus ac vrgentibus, vt pu-
blico instrumento Pontificis nomine & auctori-
tate edito, omnes de huiusmodi bonis ac pos-
sessionibus monasticis in schismatis acquisitione,
quoad pœnas & censuras canonicas, in perpetuum
securos & absolutos Legatus declararet.
In quo tamen omnes huiusmodi occupatores
grauissimè admonet, vt eorum qui in scriptis
sacris de hoc genere sacrilegij notantur me-
tuant exitus, ac Dei omnipotentis in tales
uerissima iudicia non obliuiscantur; licet Ec-
clesia suum ius secundum canones non per-
quatur. In eodem scripto cum omnibus infra
gradus ab Ecclesia prohibitos coniugatis (quia
innumeri erant nec sine magna rerum pertur-
batione separari poterant) dispensat; iubetq;
matrimonium & prolem esse legitima: Episco-
pos omnes qui sentētia religionis erant Catho-
lici, in priori schismate factos, ac ipsos noui
Episcopatus (nam Henricus tempore schisma-
tis sex erexerat) confirmauit. Et hoc scriptum
legi parlamentariæ coniunctum, cum ceteris
illorum comitiorum decretis publicatum est,
& animi istorum pacati sunt. Quæ omnia
Pauli quarti Pontificis Maximi literis postea
fue-

*Dispensatio
de retinen-
dis bonis Ec-
clesia.*

*Dispensatio
de matri-
monijs.*

*Episcopi fa-
cti in schis-
ti confir-
mantur.*

fuertunt stabilita & confirmata.

Cæterum Episcopi illis iniquissimis temporibus extra Ecclesiam creati, quos iam schismatis sui ex animo pœnituerat, hac communi dispensatione ac confirmatione non contenti, singuli (vno tantum Landaffensi excepto qui illud negligentia potius quàm malitia prætermittens, solus postea sub Elisabetha, Dei ut interpretamur iudicio, in schisma relapsus est) peculiariter petierunt à sede Apostolica veniam prioris grauissimæ culpæ, & confirmationem in suo cuiusque Episcopatu; quam singulari suæ sanctitatis fauore etiam in scripto consequuti sunt.

Iam verò Illustrissimus Cardinalis deinceps ad Cleri & maximè Academiarum reformationem, animum adiecit: in eo paulò indulgentior, ut à multis obseruatum fuit, quòd in sacerdotes ac religiosos vxoratos, non animaduerterit satis; sed à prætensis vxoribus tantum separatos, atque beneficijs prioribus priuatos, mox ad alia maiora sacerdotia nimis citò admiserit. Sed ut illud fieret, presbyterorum magnæ tum penuriæ indultum dicebatur. Ad Academias autem in antiquum splendorem, & disciplinâ restituendas, præter cæteros visitatores Anglos, misit Nicolaum Ormonetum Pataviū postea Episcopum, virum grauem, prudentem, à zelo domus Dei imprimis præditum. Hic Oxonij & Cantabrigiæ Collegia omnia ad normam prioris à fundatoribus instituta gubernationis, quantum fieri potuit re-

*Poli cura de
Academijs.*

*Ormonetus
cum alijs vi-
sitat. Aca-
demias.*

cum

cùm Professores tùm administratores ubique constituendos curauit.

Id verò summum erat Catholicorum Regum nostrorum, ac illustrissimi Cardinalis vniuersitatem Oxoniensem beneficium, quod Petrum a Soto ordinis Sancti Dominici excellentissimum Theologum Hispanum, in Insulam accersitum, illic Professore constituerint; à Petro Martyre omnia paulò antè diruta reedificaret, Scholasticen restitueret, ac meretricium illum Hæreticorum in docendo & decipiendo fucum, Gymnasijs pelleret, Quod ipse accitis aliquot alijs ex Hispania ac Germania sui ordinis doctissimis collegis, breuissimo tempore perfecit. Horum enim opera factum est, vt iuuentus ferè vniuersa, Catholica & Scholastica, solideque doctrinæ, & capax & copiosa, quàm citissimè redderetur. Atque hoc Petrum à Soto præceptorem iam suum, ita prætori pseudoapostolo Petro Martyri comparauit (probè enim meminì) sicut D. Augustinus Faustum Manichæum magistrum antea suum à ambrosio olim comparauit; nimirum Martyrem dictionis meretriciæ, orationisque magis hilarescentis ac mulcentis ornamentis, Sotum facile superasse; sed illum ab isto vicissim, rerum sacrarum scientia & iudicio ita superari, vt ipsius, hæreticorumque omnium laxissimæ & fallacissimæ institutionis, impostum cederet ac puderet. Certè his magistris sapientissimis ita profecit Academia, vt non aliunde hoc Catholicæ fidei semen, quod Deus in tam diuturna subsequente schismate & tam immensi persecutionis nobis reliquit, extitisse videatur.

Lib. 5. Cõf. cap. 13.

Ita ergo Academijs & reliqua Republica ab hæreseos fœcibus, quantum tam breui fieri potuit spatio purgatis, restituantur ac ornantur passim Ecclesiæ, altaria eriguntur & cõsecrantur, collegia noua amplissima dote fundantur, cœnobia Benedictinorũ, Carthusianorum, Brigitenſium, Dominicanorum, Obseruantium, ac aliorum ordinum à deuotis personis reædificantur; catholicis Regibus in hoc genere pietatis subditis omnibus prælucentibus.

Restauratio rerum sacrarum.

Ad sanctum sacrificium, confessionem, cõmunionem, publicas preces plebs alacri studio concurrat: & ad sacramentum quidem confirmationis, quod in illo gente supra, quàm in vlla alia natione colitur & frequenatatur (antiquissima enim illic traditione & lege tenentur parentes & patrini ad eum Episcopum qui primus post suorum baptismum intra septem milliaria venerit, paruulos confirmandos deferre: & cõmuni omnes Episcopi consensu ad huius Sacramenti administrationem in quamcunque diœcesin, vel locum diuerterint sibi mutuò & facultatem tribuunt & operam semper præstant) ad hoc, inquam, Sacramentum, quia per totum ferè sexennium quo Edouardus regnauit legitimè non administrabatur, tam innumerabilis paruulorum ex omnibus vrbi- bus, oppidis, pagis, agris, turba deferebatur (nã infame ibi, irreligiosum & legibus puniendũ est, non esse sacro chrismati ab Episcopo delibutum ante septennium) vt Episcopi varijs locis penè opprimerentur: & nominatim Reuerendissimus Cestrensis dum in agro Lancastrensi sub dio in planitie maxima (quòd nulla Eccle-

Feruer populi in Religione.

Eccle-

Ecclesia nec cœmiterium multitudini capienda esset satis) cum nec irruentium populorum vim ferre, nec omnibus satisfacere potuerit, vix & non nisi cum magna superuenientis civilis Magistratus diligentia, à tumultuantis plebis concussione liberatus est. Atque ita quidem religionis Catholicæ studio omnia feruebant.

Forma religionis reformanda.

Et illustrissimus Cardinalis Legatus iuxta decreta illius synodi quam antè coegerat, religionis restituendæ ac reformandæ formulam à summo Pontifice prius visam & approbatam, publicavit, atque ab omnibus ordinibus servari iussit. Cæterùm illud ad cohibendum Clericorum in victu nimium luxum, de certo ad mensam ferculorum numero, multi ægrè observari potuit. Ambitio quoque, plurimorum beneficia congerendi infinitum studium (quod ab Ecclesia & Clero, paulò antè propter hæc huiusmodi peccata tam acriter castigatis, & tam recens in gratiam receptis, longius etiam quam à cæteris Ecclesijs abesse debuit) in multis vix potuit retardari vel extinguì. Vnde tantùm, homines aliquot verè pij, & secundum Deum prudentes timuerunt, ne iterum à domino grauioribus quàm antè flagellis, vapularemur.

Nota.

Sine istud fuerit, siue aliud huius olim Dilectæ gentis peccatum; siue illa denique Henrici scelera & sacrilegia, quæ forsitan grauiora fuerant, quam vt tam leuiter expiari potuerint, subitò tanto Catholicæ religionis bono priuati sumus. Nam ecce tibi, lectissima Regina cum quinquennio & quatuor mēsis re-

gnasset

gnasset hanc vitam æterna commutavit; in hoc primùm infoelix, quòd cum Henrici octavi fuisset filia, ob id ipsum nullam sobolem ex se relinquere posset. Secundo, multò etiam sua opinione infoelicio, quòd Elizabetham non modò æmulam ex illicita & ter dænata copula prognatam; sed de fide quoque, quantumcunque cum dissimulauerit, sibi semper suspectam, & quam Reipublicæ ac religioni pestem futuram summè semper metuerat, ad regni gubernaculum relinquere coacta fuerit. Quomodo autem, quòue iure aut titulo isti regnum obuenerit, paucis etiam hoc loco cõmemorandum videtur.

Mors Mariae Reginae.

Anno 1558.

Sæpe quidem conata est Maria illam ab omni successionis sorte, vel propter hèresim vel propter crimen læsæ maiestatis (multa enim contra sororem & Rempublicam commiserat) vel quòd magis constabat, propter impurissimos natales, excludere. Nam ex Clementis Septimi sententia iuridica, prætensum Henrici cum Anna matrimonium, & proles ex illa concepta, expressè (vt suprâ commemoratum est) definiuntur esse illegitima. Idemq; Hèricus postea à perturbatione factus liberior, in publicis regni comitijs decerni curauit, omnesque sibi subditos à iuramento quod Annæ Bolenæ vel eius soboli priùs præstiterant absolui iussit; porrò contestatus in senatu suorum, Annam illam nec fuisse, sed nec esse potuisse vxorem suam, propter certam causam, quam dixit se Cantuariensi Episcopo secretò insinuasse.

Maria de Elizabetha cogitationes

Henrici testimonium de Anna.

Et

Quo iure Elizabetha
regnum
Angliae te-
neat.

Et licet Henricus anno trigesimo quinto regni sui, impetrata potestate ab ordinibus nominandi successores suos, voluerit etiam Elizabetham habere in ordine regnandi locum quod & illorum comitiarum decreto approbati fecit, (ex quo solo parlamentario edicto & nullo natiuitatis iure ista est postea adeptum imperium, & ita in hunc diem tenet) tamen nec ab Henrico patre, nec à seipsa, villo statuto decreto, aut matris cum patre coniunctio aut natales ipsius fuerunt vnquam postea probati aut facti legitimi.

Quin & ordines primo anno reginae Mariae, lege perpetua approbarunt coniugium Henrici cum Catharina, & prolem ex eo genitam, omnino iure & humano iure legitimam fuisse declararunt; omnia contraria acta, processus, & sententias abrogantes: vt proinde altera Maria Anna, Catharina adhuc superstite, vera nuptia esse non potuerint, nec ex illis suscepta soboles, legitima, aut Anglicani sceptri, secundum leges municipales quae spurios non admittunt, vel natura, vel vlla prerogatiua capax esse quod tamen Senatusconsultum nec ab ipsa Elizabetha rescissum est haecenus. Quae licet regnandi vendicet, regnumque sibi deberi omnibus in primis regni sui comitijs agnouerit; tamen nusquam ius suum naturae, & parlamento praedicto ascribit: hoc praeter varijs postea decretis cauens, ne quispiam poena capitis affirmet; non esse in potestate Principis & statuum positum vt quem velint regem designent. De natalibus autem suis probandis aut reformandis nullus sermo, sed altissimum vbiq; silentium.

Sed ut eò vndè digressi sumus, redeamus: Maria quæ probè cognouerat ex Henrici cum Anna Bolena plusquam adulterino coniugio, prolè prorsus esse imperio indignam, nunquã illi Senatusconsulto ex quo Elizabetha regnãdius & locum proximum prætendebat, animo acquieuit; sed cùm id sola, sine suorum optimatum populi quæ suffragijs abrogare non potuisset; aduertisset quæ eã fuisse multorum iniquissimam ac perniciosissimam opinionem, ut non tantum illegitimum, sed & hæreticum regem, modò ciuem ac domesticum, quàm peregrinũ ac externum, quãtumuis legitimum bonumque, mallent (cuius præposteri iudicij humani, & Anglia sæpè, & multæ florentissimæ prouinciæ grauissimas Deo pœnas dederunt) quod in tali causa optimum factu restabat, prudentissimè fecit, ut instante mortis suæ hora, certos Principes viros ad Elizabetham ablegaret; qui tũm alia quædam, tũm in primis hæc duo ab ea peteret: alterum, ut mutuũ quod à subditis suis Maria sub fide regia reddendum sumpserat, inque publicam rem cõuerterat, Elizabetha reddendum curaret; alterum, ut Catholicam religionem in Anglia iam constitutam & stabilitam subuerti aut labefactari ne permitteret. Elizabetha (quæ dum Maria regnabat, semper se Catholicam finxerat, ac ni verè ita esset ut telus ipsi dehisceret, coram Senatoribus aliquot aliquando optauerat) solita hypocrisi sua; vtrumque sanctissimè promisit, neutrum reuera præstitit.

Maria morientis ad Elizabethã legatio.

Mortua igitur sanctissima foemina Maria, quam Deus in medio schismatis Anglicani, ve-

*Cardinalis
Poli mors.*

lut signum quoddam fidele, ad ingentem
tholicorum consolationem erexerat, ne alii
qui animis suis defatigati, & vltra quàm ferre
possent, hæresum onere depressi fuissent: quod
& Cardinale Polo, post duodecim ferè horis
eodem ipso die, ex hac vita migrante,
mox hora Satanæ & potestaste.
nebrarum Angliam oc-
cupavit.

Libri Secundi finis.

